

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Första Kammaren. N:o 20.

Lördagen den 20 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Hammar skjöld* afämna de Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående ytterligare bidrag till bestridande af kostnaderna för den elfte internationella geologiska kongressens hållande i Stockholm år 1910;

2:o) angående pension åt skrifbiträdet Maria Alexandra Söderberg;

3:o) angående förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer, lag om ändrad lydelse af 1 § i kungl. förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 och lag om ändrad lydelse af 2 och 28 §§ i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn den 13 juni 1902;

4:o) angående rätt för Kungl. Maj:t att för inköp af skogsbärande eller till skogsbörd tjänlig mark äfvensom till inlösen af ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarna disponera köpeskillingarna för vissa kronoegendomar; samt

5:o) med förslag till lag angående naturminnesmärkens fredande, lag angående nationalparker och lag innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Justerades protokollet för den 13 i denna månad.

Föredrogs, men bordlades änyo på flera ledamöters begäran sammansatta bevillnings- och lagutskottets den 19 innevarande månad bordlagda betänkande n:o 1.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 17 och 19 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 1—5.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Om inrättande
af en personlig
professur för
docenten C.
Wiman.*

Punkten 6.

I två särskilda, lika lydande motioner, väckta den ena inom Första Kammaren (n:o 17) af herr *H. Blomberg* och den andra inom Andra Kammaren (n:o 47) af friherre *C. Bonde*, hade föreslagits, att Riksdagen till en personlig professur för docenten vid Uppsala universitet Carl Wiman, omfattande paleontologi med undervisningsskyldighet jämväl i historisk geologi, måtte anvisa ett årligt belopp af 7,500 kronor, jämte ett ålderstillägg af 600 kronor.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda grunder hemställt, att herr Blombergs och friherre Bondes motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Grefve Wachtmeister, Henning: Den föreliggande motionen af herr Blomberg rörande inrättande af en personlig professur i paleontologi vid Uppsala universitet har af statsutskottet afstyrkts efter en motivering på sju rader, i hvilken utskottet dock ställer sig sympatisk mot motionen. Likväl har utskottet afstyrkt motionen af den anledning, att förslaget kommit från en enskild motionär och icke från Kungl. Maj:t. För min del kan jag icke gilla, att såsom regel uppställas, att en enskild motion icke bör bifallas, därför att förslaget bort hafva kommit från Kungl. Maj:t. Naturligtvis kan jag ej neka till, att en motion, som berör en fråga, hvilken bort väckas af Kungl. Maj:t, bör afslås i sådana fall, då antingen ett bifall till förslaget måste föregås af utredning, som endast Kungl. Maj:t kan åstadkomma genom att höra sakkunniga myndigheter, eller ett bifall skulle hafva vidtomfattande verkningar på andra områden. Men så är ej här fallet. Här föreligger nämligen fullständig utredning. Såväl matematisk-naturvetenskapliga sektionen, det större akademiska konsistoriet och universitetskanslern som vetenskapsmän hafva yttrat sig, och de äro eniga om, att förslaget bör bifallas. Äfven flera utländska universitetsmyndigheter instämna häruti. Visserligen har Uppsala universitet hos Kungl. Maj:t två år å rad gjort hemställan om, att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen måtte föreslå inrättande af denna professur, men denna hemställan har icke af Kungl. Maj:t beaktats. Någon annan anledning härtill synes mig ej hafva föfunnits än att Kungl. Maj:t velat spara, och det är ju berömvärdt, att Kungl. Maj:t vill spara än på det ena och än på det andra, men i detta fall borde Kungl. Maj:t icke hafva sökt spara. Det skulle vara intressant att från regeringshåll få höra, om något annat skäl förelegat, på grund hvaraf Kungl. Maj:t icke väckt förslag i ämnet.

Om motionen skulle vinna sympatier inom Riksdagen, så är det ju möjligt, att Kungl. Maj:t ett annat år kommer med ett förslag, som kanske af Riksdagen antages. Men jag kan därför icke inse, hvarför man bör vänta, utan är ett förslag berättigadt och klokt, bör det antagas, äfven det om väckts af en enskild ledamot af kammaren. I moti-

veringen till motionen framhålles, att redan för 20 år sedan universitetetsmyndigheterna i Uppsala uttalat sig för inrättande af en dylik professur och gång på gång framställt behovet därpå. Docenten Wiman har under mera än 12 år med stor skicklighet verkat vid Uppsala universitet. Redan år 1876 uttalade sig Riksdagen för lämpligheten af att binda framstående vetenskapsmän vid universitetet genom att för dem inrätta professurer.

Om inrättande af en personlig professur för docenten C. Wiman.
(Forts.)

Såsom representant för Uppsala län och sålunda äfven särskildt intresserad för Uppsala universitet anhåller jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Blomberg: Jag är synnerligen tacksam för det understöd, som den föregående talaren ägnade min motion, men jag är ännu mera tacksam mot utskottet för det välvilliga omnämmande, som motionen af detta erhållit. Jag känner nämligen väl och godkänner fullständigt den princip, som statsutskottet betonat som skäl för att motionen icke bör omedelbart bifallas. Det var också — det måste jag säga — efter mycket stor, just på dessa skäl grundad tvekan, som jag framlade motionen. Men jag har ändock gjort det, därför att det här är fråga om att bereda anställning åt en person i den ålder, då hvarje år, som går, har stor betydelse. Han behöfde snart få en sådan anställning, som i motionen afses, och det är därför af synnerlig vikt, att frågan löses så fort som möjligt. Härmed har jag emellertid icke velat göra någon anmärkning mot Kungl. Maj:ts rådgifvare, därför att han icke förordat äfven detta petitum från Uppsala universitet. Universitetets framställningar hafva nämligen af departementschefen behandlats med sådan välvilja, att en anmärkning i nämnda hänseende skulle vara fullkomligt orättnätig. Jag förstår ock, att det finansiella läget måste särskildt nu mana till hushållning. Därför vill jag nu endast på detta sätt understryka det som utskottet i betänkandet erkänt och vågar uttala den bestämda förhoppningen, att det nu motionsvis framställda förslag, som förut blifvit af vederbörande fullständigt utredt och för Kungl. Maj:t under lifligt förordande framlagts, måtte af Kungl. Maj:t föreläggas nästa Riksdag, så att den välförtjänta vetenskapsidkaren måtte komma i tillfälle att ägna sina dugande krafter åt det vetenskapliga arbetet utan alltför stora ekonomiska bekymmer, och att därigenom också den vetenskap, hvaråt han framgångsrikt ägnat sig, så fort som möjligt må blifva vid Uppsala universitet företrädd. Jag har intet yrkande att framställa.

Herr vice talmannen: Då till min förvåning den förste talaren yrkade afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen, är det min skyldighet att yttra några ord. Jag skall icke inlåta mig med honom på en principdebatt angående rätten att väcka enskilda motioner och det riktiga i att bifalla sådana, ty i det afseendet äro vi nog tämligen liktänkande. Men då han yrkade bifall till den föreliggande motionen, får jag förklara, att jag är af en bestämdt annan uppfattning än han. Hans uppträdande påminner mig mycket lifligt om en händelse från min egen riksdagstid. Jag var då som han en ung man här i Riksdagen. Till behandling förelåg en enskild motiou om att

bevilja anslag till en personlig professur för viss man. I min oskuld yrkade jag bifall till motionen alldeles såsom han gjorde, men då blef jag genast föremål för de äldres förmaningar och undervisning. Särskildt minns jag, att dåvarande vice talmannen, herr von Ehrenheim, kom till mig och bad mig för all del taga tillbaka mitt yrkande, ty det kunde icke gå an att på enskild motion bevilja sådana fördelar åt en enskild person, och att såmedelst ingripa i Kungl. Maj:ts utnämningssrätt. Det skulle vara att införa en farlig praxis och lockelse i riksdagsarbetet. Naturligtvis tog jag tillbaka mitt yrkande.

Såsom herrarna väl förstå, har syftet med föreliggande motioner liksom ock med den under nästföljande punkt behandlade icke varit, att Riksdagen skulle bifalla motionerna, utan att Riksdagen skulle understryka behovet eller önskvärdheten af hvad som här föreslagits. Herr Blomberg, den ene motionären, sade nyss, att han var tacksam mot den förste talaren för hvad han yttrade, men ännu mera tacksam mot utskottet, som afstyrkt motionen. Det är uppenbart, att det i alla afseenden är mycket fördelaktigare, att utskottet skrifvit så som skett och Riksdagen godkänner detta, än att Riksdagen bifaller motionen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammararen, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen, och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Ang. ombildning af en laboratorsbefattning i fysik till en professor i fysik.

Punkten 7.

I en inom Andra Kammararen väckt motion (n:o 84) hade herr N. Edén hemställt, att Riksdagen måtte för ombildning af den nuvarande laboratorsbefattningen i fysik vid Uppsala universitet till en professur i fysik bevilja en förhöjning i det till Uppsala universitet utgående anslaget å ordinarie stat af kronor 3,000, skolande för den nya professuren utgå 5,000 kronor såsom lön och 2,500 kronor såsom tjänstgöringspengar och dess blifvande innehafvare åtnjuta rätt till ålders-tillägg och pension i enlighet med hvad för öfriga professorer vid universiteten vore stadgadt samt hans tjänstgöring i vanlig ordning bestämmas.

Utskottet hade i föreliggande punkt på åberopade skäl hemställt, att herr Edéns förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade afgifvits af grefve F. C:son Wachtmeister och herr E. A. G. A. Wijkander, hvilka likväl ej däri framlagt sin åsikt.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Det råder en mycket stor likhet mellan denna punkt och den nästföregående med hänsyn till huru där behandlade förslag kommit till. I de båda punkterna är det fråga om petita från Uppsala universitet, hvilka två år efter hvarandra framstälts till Konungen och båda gångerna varit lifligt förordade af de myndigheter, som yttrat sig i ämnet. Båda gångerna har Kungl.

Maj:t icke funnit skäl lägga fram saken för liksdagen, och i båda fallen hafva enskilda motionärer tagit saken om hand. Jag kan icke neka till, att jag i många afseenden gillar den åsikten, som uttalades af herr vice talmannen, och det förvånar mig icke mycket, att statsutskottet på de skäl, som blifvit framlagda, afstyrkt bifall till motionen. Men jag har egentligen begärt ordet icke för att yrka bifall till reservationen, utan för att från denna plats uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t nästa år — då jag är öfvertygad om att samma petium kommer från universitetet i Uppsala — tager saken under välvilligt öfvervägande och framlägger den för Riksdagen.

Jag har intet yrkande att framställa.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad biföll kammaren hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkterna 8—19.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 20.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom Första Kammar-
aren (n:o 30) af herr *L. Grundberg* och den andra inom Andra Kammar-
aren (n:o 74) af herrar *C. Wallis* och *K. Kjellberg* hade föreslagits,
att Riksdagen måtte besluta, att för professuren i syfilidologi vid karolinska institutet aflöningen skulle utgöra 7,500 kronor, däraf 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter 5 års tjänstgöring, hvarjämte innehafvaren af nämnda befattning skulle äga rätt till enahanda pension som öfriga professorer, och att denna aflöning skulle utgå från och med år 1909.

Utskottet hade på angifna skäl hemställt, att herrar Grundbergs samt Wallis och Kjellbergs förenämnda motioner icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Herr Grundberg: Då statsutskottet enhälligt afstyrkt motionen, anser jag det vara lönlöst att begära votering, men jag vill i alla fall säga några ord för att redogöra för de skäl, som föranlett motionens framläggande.

Vid regleringen 1908 af lönerna för professorerna vid karolinska institutet blefvo lönerna i väsentlig mån ökade. De höjdes nämligen till 7,500 kronor, däraf 5,000 kronor i lön och 2,500 kronor i tjänstgöringspengar, jämte ett ålderstillägg å 600 kronor. Undantag gjordes dock för professorn i syfilidologi. Ehuru lika löner för alla professorer föreslagits såväl af lärarekollegiet vid karolinska institutet som af universitetskanslaren, skedde då en nedsättning i lönen för denne professor, i det att hans lön nedprutades till 4,900 kronor plus detta ålderstillägg på 600 kronor, d. v. s. hans lön blef 2,600 kronor lägre än de andra professorernas. Professorn i syfilidologi är emellertid tillika öfverläkare vid sjukhuset S:t Göran, och som sådan åtnjuter

Om höjd aflöning för professorn i syfilidologi.

han en lön af 3,000 kronor. Och detta är nu orsaken till afprutningen. Att denna hans lön såsom öfverläkare blifvit tagen såsom motiv för nedprutningen, anser jag dock vara ett förbiseende. Man har att observera, att äfven andra professorer äro tillika öfverläkare, nämligen de professorer, som äro öfverläkare vid serafimerlasarettet, och professorn i pediatrik, som är tillika öfverläkare vid allmänna barnhuset. Men för dessa kom ingen reduktion i fråga. Ehuru dessa nu äro likställda med professorn i syfilidologi, har denne senare kommit i en sämre ställning än de andra med afseende å aflöningen. Jag anser, att det rätta hade varit, att han fått behålla sin lön, eller att, om en nedprutning skulle ske, sådan vidtagits äfven med de andras.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkterna 21 och 22.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkten 24.

Om upprättande af nya lärarplatser vid de allmänna läroverken.

Kungl. Maj:t hade vidare föreslagit Riksdagen att för beredande af medel dels för upprättande från och med den 1 juli 1910 af 6 första lärarinnetjänster och 6 ämneslärarinnetjänster vid de af departementschefen i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1909 angifna läroverk, dels för förändring från och med den 1 januari 1910 af 7 af departementschefen angifna ämneslärarinnetjänster till första lärarinnetjänster, dels för upprättande från och med den 1 januari 1910 af 8 lektors- och 6 adjunktstjänster att på de olika läroverken fördelas på sätt Kungl. Maj:t ägde bestämma, dels ock för upprättande från och med den 1 juli 1910 af en lektorstjänst vid högre allmänna läroverket i Borås, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 78,500 kronor.

Utskottet hade på återopade grunder hemställt, att Riksdagen må för beredande af medel dels för upprättande från och med den 1 juli 1910 af 6 första lärarinnetjänster och 6 ämneslärarinnetjänster vid de af departementschefen i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 12 januari 1909 angifna läroverk, dels för förändring från och med den 1 januari 1910 af 7 af departementschefen angifna ämneslärarinnetjänster till första lärarinnetjänster, dels för upprättande från och med den 1 januari 1910 af 4 lektors- och 3 adjunktstjänster att på de olika läroverken fördelas på sätt Kungl. Maj:t ägde bestämma, dels ock för upprättande från och med den 1 juli 1910 af en lektorstjänst vid högre allmänna läroverket i Borås, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 53,500 kronor.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Statsutskottet har i allmänhet varit utomordentligt välvilligt gentemot Kungl. Maj:ts framställningar under 8:de hufvudtiteln, och jag kan icke annat än med tacksamhet erkänna detta. Och hvad rörer den nedprutning, som ifrågasattes på nu förevarande punkt, skall jag icke förneka, att jag själf hyst ganska stora betänkligheter, när jag föreslog upprättande af 8 lektors och 6 adjunktstjänster i matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Ty det är verkligen en sanning, som utskottet säger, att det varit så få sökande till sadana platser; somliga ha icke ens kunnat besättas, och somliga ha icke fått just de allra bästa krafterna. Det finnes dock äfven en annan omständighet att taga hänsyn till vid bedömandet af denna fråga, och det är den, jag nu här skulle vilja framhålla.

Det är, att de löner till elementarlärarne, som bestämdes år 1904, icke äro tillräckligt stora för att kunna locka framstående förmågor just på dessa områden in på lärarebanan. Industrin tager massor af de bästa och dugligaste krafterna bland naturvetenskapsmännen. Banker, liförsäkringsinrättningar och dylika anstalter upptaga en mängd skickliga matematici. Och följden blir, att det icke är så många, som ägna sig åt lärarebanan, just därför att de privata banorna bjuda större fördelar än statens. Isynnerhet är detta fallet, om läraren skall behöfva gå och vänta länge på att få ordinarie plats samt uppbära extralärarearfvode. Det är visserligen icke länge de få vänta för närvarande, utan tvärtom en ganska kort tid, men i alla fall, om en ordinarie plats hägrar, har man mera utsikt, att en duglig karl vill ägna sig åt lärarebanan. Har han däremot utsikt att få vänta någon tid på ordinarie plats, går han hellre in på den privata verksamheten. Det är detta, som varit afgörande för mig, då jag trots de betänkligheter, som jag erkänner mig själf hafva hyst, ansett mig likväl böra framlägga förslaget, sådant som det af öfverstyrelsen blifvit uppgjort. Jag tager för afgjort, att kammaren icke vill göra någon ändring i utskottets förslag, men jag har icke kunnat underlåta att uttala hvad jag nu yttrat.

Herr Wijkander: Efter det anförande, som från statsrådsbänken nu hållits, torde det knappast behöfvas något försvar för utskottets betänkande, men jag vill dock framhålla, att utskottet under de sista åren varit synnerligen välvilligt, då det gällt upprättandet af nya lärareplatser, och att Riksdagen förra året icke gjorde någon reduktion i det kungl. förslag, som då framlades. Under de sista åren ha till-satts halftannat hundradetal nya lärareplatser, och på grund där af har tillgången på lärarekandidater särskildt inom det naturvetenskapliga området varit så liten, att det icke kunnat bli någon konkurrens dem emellan, och en konkurrens bör dock finnas för att läroverken skola kunna erhålla dugligt folk. Då statsutskottet i första rummet ser på läroverkens bästa och mindre på att nyblifna kandidater skola så fort som möjligt kunna få platser, har utskottet gjort denna reduktion. Jag anser mig kunna fatta mig kort och härmed endast tillstyrka utskottets hemställan i denna punkt.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Om upprättande af nya lärarplatser vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Punkterna 25—27.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Angående ortstillägg åt lärarne vid de allmänna läroverken inom Norrbottens län.

Punkten 28.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom Första Kam-maren (n:o 32) af herr *E. Berggren* och den andra inom Andra Kam-maren (n:o 102) af herr *G. Kronlund* m. fl. hade föreslagits, att Riksdagen för beredande af löneförbättring åt såväl ordinarie som extra och vikarierande lärare vid allmänna läroverken inom Norrbottens län måtte under åttonde hufvudtiteln för år 1910 å extra stat anvisa ett förslagsanslag af 15,000 kronor, hvaraf till nämnda lärare finge för sagda år utgå ett ortstillägg, beräknadt för hvar och en till 10 procent af samtliga löneförmåner, ej öfverstigande 7,000 kronor, dock att ortstillägget i hvarje särskildt fall icke finge öfverstiga 500 kronor eller understiga 300 kronor.

Utskottet hade på angifvet skäl hemställt, att herrar Berggrens och Kronlunds m. fl. förevarande motioner icke måtte af Riksdagen bifallas.

Herr Berggren: Vid behandling af en af mig i denna kam-mare väckt motion om beredande af ortstillägg åt lärare vid statens läroverk inom Norrbottens län har utskottet funnit, att ett tillstyrkande häraf skulle till sina konsekvenser blifva af så vidtomfattande natur, att utskottet icke på den i motionen lämnade utredning och kostnadsberäkning ansett sig kunna göra detta. Ett skäl för utskot-tets afslagsyrkande skulle alltså vara bristande utredning från motio-närens sida.

Jag vill då anföra, att petitionen från lärarne i Norrbottens län att väcka en motion i ofvan nämntt syfte kom mig först i sista stund till del, eller dagen före motionstidens utgång. Det var således icke möjligt för mig att i motionen lämna en fullständig utredning. Hvad jag sedan dess inhämtat, har jag enskildt delgifvit några af utskottets ledamöter. För utskottet torde det dock med litet god vilja ej varit omöjligt att skaffa nödig utredning, t. ex. genom att infordra utlatande af läroverksöfverstyrelsen, men, enligt hvad som framgick af ett ytt-rande i Andra Kammaren häromdagen, har icke en röst höjt sig till förmån för motionen. Och dock har ett så analogt förhållande ägt rum som beredande af ortstillägg åt officerare och underofficerare i Boden — och detta med rätta; men med lika rätt bör ortstillägg beredas åt läroverkslärarne i Norrbotten.

I motiven för ortstillägget i Boden hafva framhållits »de höga skatterna och de höga lifsmedelspriserna», men förhållandena äro ej bättre i städerna, särskildt Luleå. Sålunda har jag från en lektor i Luleå erhållit intyg, att kostnaderna för ved och lyse i Luleå för år 1908 ställde sig ungefär 3 gånger högre än i Uppsala. — Och ändock påstod han sig bo långt ifrån i någon af stadens sämre våningar. — Detta beror naturligtvis af den långa hösten och vintern. Någon vår finnes ju knappast.

Långt ifrån att vilja tillerkänna enbart dessa ekonomiska förhållanden en afgörande betydelse i fråga om ortstillägg, anser jag, att hänsyn bör tagas till ett annat vida viktigare faktum, och det är svårigheten att erhålla tillräckliga och fullt dugliga lärarekrafter. Enligt de meddelanden, som lämnats mig, möta stora svårigheter att få lärareplatser besatta med fullt kompetenta krafter, och flera stå för nävarande vakanta i Haparanda och, jag tror, äfven i Piteå. I Luleå möta ock svårigheter att erhålla fullt goda krafter, och om de erhållas, stanna de ej länge. Såsom exempel vill jag anföra, att många framstående lärare under de senare åren lämnat läroverket, och senast under denna sista vinter hafva två framstående lärare sökt transport. Det framhålles af lärarne själfva, att orsaken härtill är de i södra och mellersta Sverige afvikande ortsförhållandena, de dryga lefnadskostnaderna och de besvärliga lefnadsförhållandena. Det är ej blott hyror, ved och lifsmedel, som kräfva högre utgifter, utan äfven garderoben fordrar en väsentlig förökning i utgifter. Endast anskaffandet af en päls kräfver några hundra kronor, och, finnes det familj, i förhållande därtill.

Att här framhållna svårigheter: att erhålla goda lärarekrafter, och, om de erhållas, obenägenheten hos dem att vilja kvarstanna, måste menligt inverka på undervisningen torde vara själfklart, och det är just denna synpunkt, som jag anser det nödigt, att erforderligt ortstillägg tillägges läroverkslärare i Norrbotten. Hopp finnes emellertid ej att få detta beviljadt vid denna riksdag.

Jag ber emellertid att få uttala den förhoppningen, att denna fråga, då den snart torde återkomma, måtte få den lösning, som den förtjänar, till bättnad för en jämn och god undervisning vid läroverken äfven i öfversta Norrland.

Jag har intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkterna 29 och 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31—34.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36—48.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Angående ortstillägg åt lärarne vid de allmänna läroverken inom Norrbottens län.
(Forts.)

Ang.
arfvoden åt
e. o. tjänste-
män vid
landsarkiven.

Punkten 49.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen dels att på extra stat för år 1910 anvisa till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Uppsala 1,800 kronor, till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Vadstena 1,800 kronor samt till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Lund 1,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t, hvad anginge hvart och ett af dessa belopp, att, om särskilda förhållanden skulla därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden vid landsarkivet i fråga, dels ock att likaledes på extra stat för år 1910 bevilja ett anslag af 1,000 kronor till ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Lund.

Utskottet hade på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen måtte i likhet med hvad för innevarande år ägt rum, på extra stat för år 1910 anvisa

a) till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Uppsala 1,800 kronor,

till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Lund 1,800 kronor; samt

för beredande af ökad tillgång till arfvoden åt extra biträden vid landsarkivet i Vadstena 1,300 kronor;

dock, hvad anginge hvart och ett af de två förstnämnda beloppen, med rätt för Kungl. Maj:t att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden vid landsarkivet i fråga; samt

b) till ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Lund 1,000 kronor.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Jag tager för afgjort, att statsutskottet alldeles ofrivilligt gjort ett litet misstag vid behandlingen af denna punkt. Kungl. Maj:t har, för att få likhet mellan landsarkiven, föreslagit, att anslaget till beredande af ökad tillgång till extra biträden vid landsarkivet i Vadstena skulle sättas till 1,800 kronor eller till samma belopp som anslagen till amanuens vid hvartera af landsarkiven i Uppsala och Lund. Men i och med att Kungl. Maj:t hade föreslagit detta, föreslog Kungl. Maj:t, att man på ordinarie stat, som behandlats redan i punkt 2), skulle sänka det till vikariatsersättning och ersättning åt extra biträden anslagna beloppet till 1,100 kronor. Nu ställer sig således förhållandet så, att den nuvarande staten till dessa ändamål upptager på ordinarie stat 1,500 och på extra stat 1,300 kronor eller tillhoppa 2,800 kronor. Kungl. Maj:t föreslog nu på ordinarie stat 1,100 kronor och på extra stat 1,800 kronor, d. v. s. tillhoppa 2,900 kronor, således en höjning af 100 kronor. Utskottet har godkänt Kungl. Maj:ts förslag, att på ordinarie stat skulle beviljas 1,100 kronor, men bibehåller det gamla anslaget af 1,300 kronor på extra stat, så att således enligt utskottets förslag sammanlagda beloppet af anslagen för dessa ändamål vid landsarkivet i Vadstena kommer att sänkas med 400 kronor mot hvad det förut varit. Jag är öfvertygad, att detta icke i verkligheten varit utskottets mening.

Af de 2,800 kronor, som nu utgå, lämnas 1,800 kronor såsom

ärfvode åt en amanuens, hvilken varit anställd där sedan år 1903 och som öfvertalats att mottaga denna befattning mot det, att han fick ett arfvode af 1,800 kronor, ty det är omöjligt att få till Vadstena någon akademiskt bildad person, som för 1,300 kronor vill slås sig ned där såsom amanuens.

*Ang.
arfvoden åt
e. o. tjänste-
män vid
landsarkiven.
(Forts.)*

Af de återstående 1,000 kronorna betalas 750 kronor till ett extra biträde, som varit anställdt där sedan år 1900. Och det är särskildt om detta biträde, som jag nu vill säga några ord. Det är en ganska egendomlig personlighet, det kan jag gärna säga. Han är fullkomligt autodidakt. Han har ganska omfattande kunskaper i vissa ämnen och har särskildt ägnat sig åt bygdeforskning. Under många år genomvandrade han atskilliga af Sveriges landskap, ritade af kyrkorna mycket noggrant och väl, äfvensom alla möjliga kyrkliga minnesmärken, och han har till vetenskapsakademien öfverlämnat flere band med ritningar och beskrifningar, som hafva ganska stort värde. Slutligen fick mannen en fristad i Vadstena vid landsarkivet, där han sedan Kungl. Maj:t gifvit honom dispens från studentexamen, fick antagas till extra ordinarie tjänsteman år 1900 och där han således i 9 år arbetat flitigt och troget mot åtnjutande af sagda arfvode af 750 kronor. Om nu utskottets förslag skulle antagas, och således staten för vikariatsersättningar och ersättningar till extra biträden ned-sättas med 400 kronor, återstode för denne man icke mer än 350 kronor. Och det är ju alldeles uppenbart, att han icke skulle kunna existera därpå. För denne man, som nu är 63 år gammal och därjämte mycket opraktisk och hjälplös, skulle då icke återstå annat än att kastas ut på landsvägen. Det är min öfvertygelse, att det finnes ingen här i kammaren, som efter dessa upplysningar skall vilja vägra att sätta landsarkivet i Vadstena i stånd att hädanefter som hittills med ett billigt arfvode bereda möjlighet att existera åt en man, af hvilken arkivet verkligen har mycket stor nytta. Han kan icke användas såsom amanuens, ty då skulle det åligga honom att vikariera för landsarkivarien under dennes semester, och det duger han icke till. Men han är en flitig och trogen forskare och till stor nytta i arkivet. Och jag vågar hoppas, att statsutskottet efter dessa upplysningar skall finna sig vara oförhindradt att själfvt föreslå bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt.

Herr Wijkander: Frågan har onekligen kommit i en annan dager efter de upplysningar, som kommit till utskottets kännedom, sedan betänkandet afgifvits. Då utskottet såg, att regeringen önskade höja anslaget på extra stat för Vadstena arkiv från 1,300 till 1,800 kronor, under det att man dock måste medgifva, att arkivet därstädes icke är lika mycket användt som arkiven på de andra ställena, låg det nära till hands, att utskottet ansåg sig kunna motsätta sig höjningen. Emellertid har det upplysts, att den vid arkivet anställde assistenten redan nu har en aflöning af 1,800 kronor, i det att ett lönebidrag tagits från arkivets ordinarie anslag, och att svårligen en minskning af denna aflöning kunde vidtagas. Skulle man nu villfara statsutskottets hemställan i denna punkt och afslå Kungl. Maj:ts framställning, skulle det blifva en sänkning med 400 kronor i det anslag, som nu utgår

till arkivet, och denna sänkning skulle gå löst öfver en mycket förtjänt tjänsteman, som användes som biträde därstädes. Detta hade utskottet icke reda på, och jag föreställer mig, att, om utskottet känt till det, hade utskottet gått in på Kungl. Maj:ts framställning.

Herr talman, jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts framställning.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed afslutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande punkt annat yrkande ej förekommit, än att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, såvidt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 50—106.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 107.

Lades till handlingarna.

Punkterna 108 och 109.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkt 110.

*Om inredning
och möblering
af de nyuppförda byggnaderna vid folkskoleseminariet i Växjö.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen, att för inredning och möblering af de nyuppförda byggnaderna vid folkskoleseminariet i Växjö och för tillsyn öfver nämnda arbetens utförande på extra stat för år 1910 anvisa ett belopp af 35,500 kronor.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte för inredning och möblering af de nyuppförda byggnaderna vid folkskoleseminariet i Växjö och för tillsyn öfver nämnda arbetens utförande på extra stat för år 1910 anvisa ett anslag af 33,000 kronor.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Utskottet har i Kungl. Maj:ts hemställan gjort en liten nedprutning på 2,500 kronor. Huruvida nedprutningen är befogad eller icke, är svårt att säga. Jag anser för min del, att hvad Kungl. Maj:t föreslagit icke är för mycket, därför att vi hafva erfarenhet från hvad kostnaderna gingo till vid folkskoleseminariet i Stockholm, som blef färdigt förlidet år. Därmed må nu vara huru som helst, det är svårt att bedöma, men utskottet har stödt sig på ett skäl, som icke är öfverenstämmande med verkligheten. Ut-

skottet säger nämligen, att seminariet i Växjö kommer att blifva ett dubbelseminarium och att det förmodligen är därför Kungl. Maj:t begärt så mycket pengar, ty det behöfves vid ett dubbelseminarium större utrustning än vid ett enkelseminarium. Det gör det icke, ty det är just fördelen med ett dubbelseminarium, att där behöfs för naturvetenskapliga ämnen och äfven för öfningsämnen precis samma utrustning som vid ett enkelseminarium. Men det är icke meningen att göra seminariet i Växjö till ett dubbelseminarium. När ritningarna godkändes och pengarna beviljades, var tanken icke uppe på dubbelseminarium, men förmodligen har utskottet tänkt sig, att det skall vara ett sådant därför att Kungl. Maj:t har för afsikt att, om Riksdagen beviljar nödiga medel, inrätta en parallellklass i fjärde klassen, och på det sättet kan man ju säga, att det blir ett dubbelseminarium i fjärde klassen, men det kommer icke att erfordras större materiel än för ett enkelseminarium.

Jag har endast velat nämna detta, för att icke den enligt min mening felaktiga motiveringen skall stå kvar. Sedan är det en annan sak, om Riksdagen vill bifalla Kungl. Maj:ts förslag eller icke. Som sagdt, vid seminariet på Söder i Stockholm gick utrustningen något högre, än hvad här begärts, och det är på den grund som Kungl. Maj:t föreslagit ett belopp på 35,500 kronor, gärna med erkännande, att det ser högt ut, men då det verkligen visat sig, att kostnaderna icke kunna nedbringas lägre, har Kungl. Maj:t icke kunnat föreslå mindre.

Herr vice talmannen: Vid antagandet, att seminariet i Växjö skulle blifva ett dubbelseminarium, stödde sig utskottet på den synnerligen sakkunnige man, som vi hade till vårt förfogande vid granskning af den kungl. propositionen, och hvilkens tendens var att göra anslagen till seminarierna så höga som möjligt. Hade vi inom afdelningen icke antagit, att i Växjö skulle bli ett dubbelseminarium, skulle vi hafva prutat mycket mera, och herr statsrådets anförande skulle kunna föranleda mig att föreslå en ytterligare nedprutning utöfver hvad utskottet gjort, men då utskottet i allmänhet naturligtvis är ofelbart, får jag väl hålla på utskottets hemställan. Den omständigheten, att anordningarna varit så dyrbara vid seminariet i Stockholm, vore också ett motiv för mig att pruta ytterligare, ty att det är förgentilt i Stockholm, är väl icke något tvifvel om. Och den som läser kostnadsberäkningarna, skall icke blott i likhet med herr statsrådet finna dem höga, utan finna dem vara alldeles orimligt höga.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkten 111.

Med föranledande af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte a) till uppförande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med upp-

Ang. om- och tillbyggnad för folkskoleseminariet i Göteborg.

*Om inredning och möblering af de nyuppförda nybyggnaderna vid folkskoleseminariet i Växjö.
(Forts.)*

gjorda ritningar, af erforderliga byggnader för folkskoleseminariet i Göteborg samt afjämmande af därvarande lekplan bevilja ett anslag af 429,000 kronor och däraf på extra stat för år 1910 anvisa ett belopp af 150,000 kronor, samt

(Forts.)

b) för uppehållande af undervisningen i seminariet under höstterminen 1910 i förhyrda lokaler samt upprättande af en parallellklass under samma termin m. m. på extra stat för år 1910 anvisa ett belopp af 10,700 kronor.

Herr vice talmannen: I sammanhang med denna punkt ber jag att få säga några få ord. Seminariet i Göteborg, till hvilket nu begäres anslag för nybyggnad, är afsedt till dubbelseminarium, och detta anser jag vara väl värdt att taga fasta på. Jag anser, och det hafva alla inom utskottet också ansett, att det är en riktig väg att slå in på att i stället för att uppföra nya seminarier utvidga redan för handen varande. En sådan utvidgning är behöflig därför att utan tvivel här i landet förefinnes en verklig brist på lärarkrafter, åtminstone för så vidt som man kan bedöma saken från den omständigheten, att ofta lärareplatser förklaras lediga, utan att ansökan till dem inkommer. Men jag vill uttala den meningen, att, äfven om man inrättar det nya seminariet och gör det till dubbelseminarium, det i alla fall kan hända, att lärarebristen icke blir afhjälpt. Ty bristen på sökande till lärarebefattningar motsvaras icke af den verkliga bristen på kompetenta, som kunnat ansöka. Denna brist är icke så stor, som den ser ut till, ty den omständigheten, att åtskilliga och många platser förklaras lediga utan att sökande annuåla sig, beror icke alltid, och kanske icke oftast, på att det icke finns lediga kompetenta lärare, utan på att de icke vilja söka de lediga platserna. Det är en bekymmersam sak — från mycket sakkunnigt håll har det sagts mig, och jag är säker på, att det är riktigt — att i städerna gå många lärare och kanske ännu flera lärarinnor utan anställning såsom lärare, som söka bereda sig inkomster på annat sätt, till dess att det bliver någon för dem tilltalande ledighet i städerna. Nu är detta ett missförhållande, som är mycket svårt att afhjälpa, och det kan icke vara fråga om att göra några stränga bestämmelser i detta hänseende, men det förefaller mig ändå, som om det vore värdt åtminstone att taga i öfvervägande, om icke något skulle kunna göras för att motarbeta det förhållande, som jag nu klagat öfver. Undervisningen i seminarierna är ju kostnadsfri, men det är icke blott detta, som kunde gifva så att säga en moralisk inteckning hos dem, som gå igenom seminarierna, utan seminarieleverna åtnjuta, om icke alla, så åtminstone de allra flesta, alla mindre bemedlade eller medellösa, under hela seminarietiden ganska väsentliga stipendier. När nu detta är förhållandet, tycker man, att man borde kunna hafva anspråk på, att de utexaminerade och af staten understödda och gynnade skulle hafva en viss skyldighet att, när ett bestämdt behof af deras arbete föreligger, följa kallelsen till detta.

Jag vet nu icke på hvad sätt missförhållandet kan och bör botas, men jag har velat fästa uppmärksamheten på, att det förefinnes och hemställer om icke något kunde göras för att råda bot på detsamma.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 112—117.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 118.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga, på längre afstånd från skolorna boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Sorsele, Tärna, Arjeplogs och Malå församlingar på extra stat för år 1910 bevilja ett anslag af 15,000 kronor att användas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehafvt en af herr *K. Karlsson* i Mo inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 146, däri hemstälts, att Riksdagen för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga, på längre afstånd från skolan boende skolpliktiga barn inom Hotagens församling i Jämtlands län måtte på extra stat för år 1910 bevilja ett anslag af 1,000 kronor att användas enligt de närmare bestämmelser Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela.

*Anslag för
upphjälpande
af skolvä-
sendet inom
vissa lapp-
marksförs-
samlingar.*

Utskottet hade i föreliggande punkt på anförda skäl hemställt

a) att Riksdagen måtte för beredande af möjlighet till skolgång för fattiga, på längre afstånd från skolorna boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Sorsele, Tärna, Arjeplogs och Malå församlingar på extra stat för år 1910 bevilja ett anslag af 15,000 kronor att användas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela;

b) att herr Karlssons ofvannämnda motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Jag har endast velat meddela, att om till Kungl. Maj:t hade inkommit hemställen i år från Hotagens församling af innehåll, som herr Karlssons i Mo motion angifver, och med den förstärkta motivering, som nu föreligger, skulle jag för min del hafva tillstyrkt Kungl. Maj:t att framlägga proposition till Riksdagen om att äfven den fattiga Hotagens församling skulle hafva fått det anslag på 1,000 kronor, hvarom motionären nu anhåller. Jag vill erinra om, att till 1908 års Riksdag ansåg sig Kungl. Maj:t icke kunna tillstyrka proposition i ämnet, emedan folkskoleinspektören intygade, att församlingen icke gjort allt hvad den kunnat. Nu har folkskoleinspektören intygat, att församlingen vidtagit kraftigare åtgärder för att, i hvad på den berott, förbättra sitt skolväsende, och därför skulle jag, om framställning till regeringen inkommit, hafva tillstyrkt framläggande af proposition i ärendet.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkterna 119—122.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 123.

Lades till handlingarna.

Punkterna 124—138.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 139.

Lades till handlingarna.

Punkterna 140—156.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 157.

Lades till handlingarna.

Punkterna 158—187.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 188.

Om anslag till ersättning åt lektorn J. Bergman för mistade löneförmåner under en vetenskaplig forskningsresa

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 161) hade herr *Starbäck* föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1910 bevilja ett belopp af 2,000 kronor, att utbetalas till lektorn vid högre allmänna läroverket å Södermalm i Stockholm, fil. d:r *J. Bergman*, som ersättning för mistade tjänsteförmåner under läsåret 1906—1907, då han åtnjöt af Kungl. Maj:t beviljad tjänstledighet för företagande af en vetenskaplig forskningsresa, i öfrigt bekostad af kejsrerliga vetenskapsakademien i Wien, samt med rättighet för Kungl. Maj:t att redan innevarande år af tillgängliga medel utbetala detta belopp.

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att herr *Starbäck*s förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid punkten hade reservation anförts af herrar *E. A. G. A. Wikander*, *K. Starbäck*, *F. Berg*, *A. Ekman*, *E. A. Nilson* och *K. V. Rydén*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i anledning af herr *Starbäck*s förevarande motion måtte till ersättning åt lektorn vid högre allmänna läroverket å Södermalm i Stockholm *J. Bergman*, för mistade löneförmåner under tjänstledighet för en vetenskaplig forskningsresa, på extra stat för år 1910 anvisa ett anslag af 2,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan innevarande år af tillgängliga medel utbetala beloppet.

Herr Wijkander: Såsom reservant i föreliggande punkt ber jag att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk ett par minuter. Som kammaren af handlingarna förnummit, har det lämnats i uppdrag åt lektor Bergman af vetenskapsakademien i Wien att uträtta ett arbete på ett område, där han ansågs vara fackman, och därför att akademien ansett det nödvändigt att få hans hjälp. Akademien vände sig till vår regering genom den österrikisk-ungerska beskickningen, och efter öfverstyrelsens för de alhmäuna läroverken hörande fick Bergman den tjänstledighet han behöfde, men naturligtvis måste han då afstå från de tjänstgöringspenningar, som på den tiden belöpte sig. Detta måste naturligtvis öfverstyrelsen af formella skäl hålla på. Därefter ingick lektor Bergman till svenska regeringen och begärde att få ersättning för de förlorade tjänstgöringspenningarna, som uppgingo till ungefär 2,000 kronor. Och sedan Uppsala universitet och äfven universitetskanslern blifvit hörda och dessa båda myndigheter tillstyrkt ansökningen, så föredrogs den i statsrådet, men blef afslagen. Statskontoret, hört vid förnyad ansökning i ärendet, förklarade, att om den skulle bifallas fanns det icke mindre än två olika håll, hvarifrån medel kunde tagas, nämligen dels från departementets extra utgiftsmedel, dels från besparingarna.

Lektor Bergman hade en ganska giltig anledning att tro, att han skulle kunna af svenska staten få ersättning för sina förlorade tjänstgöringspenningar, ty det fanns ett fullkomligt liknande precedensfall. Några år tidigare hade nämligen professor Danielsson i Uppsala på Berlinerakademiens uppdrag tagit tjänstledighet för att förrätta ett liknande vetenskapligt arbete, då äfven han af samma formella skäl som lektor Bergman fick afstå sina tjänstgöringspenningar, men fick ersättning därför. På grund af att han kunde ligga större delen af läsåret i Uppsala och hans resor voro mindre betydliga, begärde han icke ersättning för tjänstgöringspenningar för hela tiden uppdraget varade utan blott för större delen af tiden. När utskottet säger, att fallet icke är fullkomligt liknande, menar det endast, att professor Danielsson icke begärt ersättning för hela den tid, som han var tjänstledig, utan blott för större delen. Skillnaden är sålunda ingen eller åtminstone försvinnande liten. Lektor Bergman har icke af Wienerakademien fått någon ersättning för sitt egentliga arbete. Det brukas icke på det vetenskapliga området, att ersättning i en sådan sak erhålles, utan den ersättning, som Wienerakademien lämnade lektor Bergman, var den, att den bekostade åtskilliga af hans resor till de större kulturländerna för att där undersöka en del manuskript och klassiska Prudentiustexter, som icke kunde få lånas till Sverige.

Då man ser på utskottets behandling af detta ärende, frapperas man af, att utskottet haft så svaga skäl för afstyrkande. Utskottet säger först, att det visserligen i regel medgifves, att en person, som för fullgörande af ett offentligt uppdrag fått afstå sina tjänstgöringspenningar, får ersättning därför, men tillägger, att då skall det arbete, som utföres, vara ett arbete för ett statsändamål och själfallet ett svenskt statsändamål. Mina herrar! Så långt hafva vi då väl kommit, att vetenskapen är internationell, och det är icke någon österrikisk statsangelägenhet att utforska Prudentiustexter, utan lika mycket en

Om anslag till ersättning åt lektorn J. Bergman för mistade löneförmåner under en vetenskaplig forskningsresa.
(Forts.)

svensk. Man kan icke säga, att det här var ett österrikiskt statsändamål som befordrades, utan med fullt lika skäl kan man säga, att det var ett svenskt statsändamål.

Vidare säger utskottet, att detta skulle vara ett viktigt prejudikat, som förde med sig ganska vidtomfattande följder. Om vi skulle tänka oss saken så, att en svensk vetenskapsman af eget initiativ ville ägna sig åt ett vetenskapligt arbete eller på en svensk akademis uppdrag gör det och påfordrar att få behålla sina tjänstgöringspenningar under härför åtnjuten tjänstledighet, så vill jag medgifva, att det skulle kunna medföra ganska vidtomfattande följder. Men det är icke ofta, som det förekommer, att en utländsk vetenskapsakademi vänder sig till vår regering, för att genom dess bemedling en svensk vetenskapsman skall få utföra ett arbete. Det har förekommit två gånger. Jag tror icke, att det vore farligt för svenska statskassan, om vi lämna ett prejudikat i det hänseendet. Man har icke att vänta, att ett sådant fall ofta förekommer. Mig förefaller det, som om det vore för svenska förhållanden ganska nedsättande, om vid ett efter min mening ganska hedrande uppdrag åt en svensk man vi skulle säga till den österrikiska vetenskapsakademien: Det där var nog mycket bra, men någon ersättning till personen för mistade tjänstgöringspenningar vilja vi icke gifva, utan vill han ha sådan ersättning, får han försöka få den från Wien. Då lektor Bergman hade fullgiltig anledning att tro, att åfven han, liksom professor Danielsson, skulle få ersättning för förlorade tjänstgöringspenningar under sin tjänstledighet, så anser jag verkligen, att det var mycket naturligt, att han icke ifrågasatte att få debitera Wienerakademien för detta.

Mina herrar! Mig förekommer det såsom ganska säkert, att ett sådant fall icke kommer att ofta blifva föremål för Riksdagens behandling, och därför kan jag icke betrakta denna fråga såsom en stor fråga, men jag anser, att det anstår Sveriges Riksdag att bidraga till detta vetenskapliga arbete genom att gifva lektor Bergman ersättning för de tjänstgöringspenningar, som han förlorat vid fullgörandet af detta uppdrag.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr vice talmannen: Den föregående talaren sade, att statsutskottet hade mycket svaga skäl för sitt afstyrkande af motionen. Efter min uppfattning har statsutskottet haft mycket goda skäl och starka skäl också. Det är en fastslagen regel, att när tjänsteman får utaf en offentlig myndighet ett uppdrag i vetenskapligt syfte, får han ersättning för tjänstgöringspenningar, som han annars skulle hafva förlorat. Men det är också lika fastslaget, att när han icke får ett sådant uppdrag af offentlig myndighet, så erhåller han icke dylik ersättning. När lektor Bergman mottog det uppdrag, som det här är fråga om, fick han också med detsamma besked om, att han icke fick ersättning för tjänstgöringspenningarna. Och därför anser jag icke den föregående talaren hafva rätt uti, att lektor Bergman hade fullgiltig grund att antaga, att han skulle få ersättningen, utan synes det mig, att man med större skäl kan anse, att han hade fullgoda grunder att antaga, att han icke skulle få den.

Det är egentligen två skäl, som här åberopas, hvarför lektor Berg-*Om anslag till ersättning åt lektorn J. Bergman för förlorade löneförmåner under en vetenskaplig forskningsresa.* man skulle få ersättning. Det ena är det, att ett precedensfall skulle föreligga. Den föregående talaren sade, att det fallet var fullkomligt likartadt med det nu föreliggande. Likartadt är det, men icke fullkomligt likartadt, ty då professor Danielsson utförde sitt uppdrag, fick han för hela året 1903 icke någon ersättning för förlorade tjänstgöringspenningar, men för vårterminen år 1904 erhöi han sådan, och da utanordnades dessa medel i ecklesiastikdepartementet under titeln extra utgifter. Sakkunniga hafva sagt, att däri läg en antydning om, att det förefanns betänkligheter vid beslutet i saken. Sålunda, fullkomligt likartadt är icke det Bergmanska fallet med det Danielssonska.

(Forts.)

Det andra skälet, som anförts till stöd för motionen, är, att detta uppdrag gifvits lektor Bergman utaf en utländsk akademi. Och den siste talaren sade, att om det varit vetenskapsakademien uti Sverige, som gifvit honom uppdraget, skulle han icke hafva yrkat på, att Riksdagen skulle ersätta förlusten af tjänstgöringspenningarna. För mig synes det talet icke vara riktigt. Jag kan icke begripa, att därför att en person fått ett uppdrag af en utländsk vetenskapsakademi, han skall få ersättning, men att däremot, om han får uppdraget af en svensk akademi, han icke borde få ersättning. Jag tycker, att man åtminstone med lika mycket fog kan resonera i alldeles motsatt riktning.

Då nu lektor Bergman fått detta uppdrag och har haft däraf först och främst den af den siste talaren omtalade honnören och sedan också den förmån, som legat i, att han fått göra dessa resor och undersökningar, som naturligtvis för honom varit af stort intresse, kan jag icke se, att här är, om jag så får säga, något billighetsskäl, som talar för saken. Här händer det ju dock ofta, att lärda män få tjänstledighet för att ägna sig åt några vetenskapliga, särskilda forskningar och utgifvande af vetenskapliga arbeten. Detta är icke något sällsynt, men däremot kommer det aldrig i fråga, att de vid ett sådant tillfälle göra anspråk på att få ersättning för sina förlorade tjänstgöringspenningar. Det synes mig sålunda icke vara rimligt, att man i detta fall, blott därför att det bevisats lektor Bergman en sådan heder från utländskt håll, skulle gå ifrån en gällande regel och göra skillnad på honom och andra svenska vetenskapsmän, som särskildt på svenskt uppdrag eller för svenska uppgifter utföra vetenskapliga arbeten. Det synes mig som om statsutskottet haft starkare skäl än motionären, då statsutskottet afstyrkt motionen. Jag yrkar bifall till utskottsbetänkandet.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Wijlander med flere vid punkten afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 189.

I en inom Första Kammaren väckt motion (n:o 2) hade herr J. F.

Anslag till en sarkofag till E. Swedborgs graf.

Anslag till
en sarkofag
till E. Sweden-
borgs graf.
(Forts.)

Nyström föreslagit Riksdagen att anvisa ett förslagsanslag af högst 10,000 kronor för anskaffande af en sarkofag till Emanuel Swedenborgs graf i Uppsala domkyrka.

Utskottet hade på åberopade skäl hemställt, att herr Nyströms förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Reservation hade afgifvits af grefve *F. C:son Wachtmeister*, herr *I. Wijk*, grefve *C. O. Taube* oah herr *H. G. W. Wrangel*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med bifall till ifrågavarande motion, måtte för anskaffande af en sarkofag tiil Emanuel Swedenborgs graf i Uppsala domkyrka å extra stat för år 1910 anvisa ett anslag af 10,000 kronor.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Det är ju kammaren bekant, såsom det anföres i motionen, att förlidet år Emanuel Swedenborgs stoft fördes till Sverige på ett svenskt krigsfartyg och att det blef bestämtdt, att hans stoft skulle hvila i Uppsala domkyrka. Det är ju gifvet, att när så blifvit förhållandet, en värdig minnesvård öfver den irejddade mannens graf där skall uppsättas. Och så långt äro vi alla ense. Men nu kommer det förhållandet, att det för att uppsätta en värdig minnesvård behöfves penningar. I allmänhet är förhållandet, att när man kommer till staten och ber om penningar till en dylik sak, så är det därför, att penningar icke kunna anskaffas på annat sätt. Så är icke förhållandet här. Till vederbörande i Uppsala hafva ingått anbud från swedenborgare i England och Amerika, som mycket gärna vilja lämna behöfliga penningar, men vederbörande i Uppsala hafva skjutit på frågan och lämnat undvikande svar af det skäl, att de anse icke, att det är Sverige värdigt, att det i Uppsala domkyrka uppsättes en minnesvård öfver den store svenske vetenskapsmannen Emanuel Swedenborg, hvartill penningar lämnats af hans religiösa efterföljare i England och Amerika. Det är hufvudsakligen detta skäl, att jag icke tycker, att det är Sverige värdigt, som gjort, att jag för min del i statsutskottet yttrat mig för den motion, som af herr Nyström blifvit väckt i denna kammare om, att staten skulle lämna för ändamålet erforderliga 10,000 kronor. Jag har gjort det mest af det skälet, men äfven därför att det är för mig mycket litet tilltalande, att det skulle vara religionsstiftaren Swedenborg, som skulle hyllas i Uppsala domkyrka genom en minnesvård, och icke den frejdade, den store vetenskapsmannen Emanuel Swedenborg.

Herr talman, på grund af hvad jag anført, ber jag att få yrka bifall till reservationen, hvilket är detsamma som bifall till motionen.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Statsutskottet har anført tveene skäl, hvarför det icke kunnat tillstyrka min motion. Ena skälet är det, som den förre talaren enligt min tanke tillräckligt vederlagt, nämligen att vi skulle, i stället för att själfva betala Emanuel Swedenborgs grafvård, söka allmoser därtill från främmande land. Men utskottet har också ett annat motiv, som jag ber att något få skärskåda.

Utskottet förklarar, att det icke vill bestrida Emanuel Swedenborgs stora vetenskapliga betydelse men å andra sidan ej heller kan bedöma, huruvida densamma varit af den art, att här föreligger ett af

de undantagsfall, då på statsverkets bekostnad åtgärder kunna anses böra vidtagas för bevästande af en afidens enskild medborgares minne.

Det är egendomligt, att då utskottet icke hade någon åsikt om Swedenborgs vetenskapliga värde, utskottet icke heller försökt skaffa sig en sådan, t. ex. genom användande af den i våra dagar så ofta debatterade 46 § riksdagsordningen. Jag tror, att äfven om utskottet, med förbigående af den, vändt sig direkt till någon underlydande myndighet, hade Kungl. Maj:t säkert i detta fall icke reagerat. Da utskottet underlåtit att klarera den frågan på något mera officiellt sätt, skall jag be att få säga några ord angående Swedenborgs vetenskapliga anseende i våra dagar.

Under den tid, som närmast följde på Swedenborgs död, då hans teologiska åsikter hade stort inflytande på vårt lands kyrkliga förhållanden, betraktades Swedenborg nästan uteslutande som religionsstiftare, och den uppfattningen tror jag också ligger på botten af statsutskottets betänkande. Emellertid, då man åter började studera Swedenborgs vetenskapliga verk, blef uppfattningen en annan. Redan den gamle anatomen Anders Retzius säger i en bok, som han skref om »Anatomiens uppkomst och utveckling i den skandinaviska Norden», med anledning utaf Swedenborgs verk »Regnum Animale», att det är ett »underverk, där man finner idéer tillhörande nyare tider, en omfattning, induktion och tendens, som endast kan förliknas med Aristoteles». Studiet af Swedenborgs vetenskapliga verk tog egentligen sin fart på 1800-talet. Då framhöll en amerikansk lärd, Rudolf Tafel, att Swedenborg stod långt före sin tid i kännedom om hjärnans struktur och funktioner. Och en professor i Wien, Max Neuburger, höll vid naturforskaremötet i Hamburg år 1901 ett föredrag om Swedenborg som fysiolog, särskildt i fråga om hans forskningar beträffande hjärnan, hvilket visade, att Swedenborg var denna vetenskaps egentliga upphofsman. Samme man, professor Neuburger i Wien, inlämnade år 1902 till svenska beskickningen i Wien en skrifvelse, i hvilken han beklagade, att ett manuskript af Swedenborg om hjärnan ännu låg otryckt i ett svenskt arkiv. Samma år 1902 hitkom från Amerika en lärd, Alfred Stroh, utskickad för att särskildt studera Swedenborgs här förvarade manuskript. Alla dessa påstötningar utifrån föranledde vetenskapsakademien att år 1902 tillsätta en kommitté för att undersöka Swedenborgs manuskript och föreslå hvilka som borde publiceras. Detta är en hedersbetygelse, mina herrar, som icke kommit någon annan svensk vetenskapsman till del mer än Linné, att efter mer än 150 år få sina arbeten tryckta på allmän bekostnad, därför att den vetenskapliga världen önskar få studera dem. Vetenskapsakademien beslöt att till trycket befordra, dels sådana arbeten af Swedenborg, som icke voro tryckta, dels sådana, som, ehuru tryckta, finnas i så få exemplar, att de äro svåråtkomliga. Och på det sättet har vetenskapsakademien utgifvit två band af »Opera quædam aut inedita aut obsoleta derebus naturalibus». Det tredje bandet är planerad och håller på att utarbetas och i prospectet meddelas, att flera delar sedermera komma att utgifvas.

I företalen till de två utgifna banden förekommer det åtskilliga uttalanden om Swedenborg såsom vetenskapsman, af hvilka jag skall be att få anföra ett par.

*Anslag till
en sarkofag
till E. Sweden-
borgs graf.
(Forts.)*

Anslag till
en sarkofag
till E. Sweden-
borgs graf.
(Forts.)

I företalet till första bandet, som är utgifvet af professor A. G. Nathorst, vår störste vetenskapsman på detta område, och som handlar om Swedenborg såsom geolog, säges, att Swedenborgs bidrag till geologien äro af sådan betydelse och omfattning, att de ensamt skulle hafva varit tillräckliga att förvärfva honom ett vördadt vetenskapligt namn. »Man märker genast», säger professor Nathorst, »när man studerar Swedenborgs geologiska skrifter, att en forskande ande af högsta rang här möter. Nästan alla den tidens geologiska frågor af stor vikt behandlas af honom, och dock äro dessa verk blott mindre delen af hans hela vetenskapliga verksamhet, hvilken i många afseenden stod långt före hans tid. Ty han var också matematiker, astronom, kosmolog, fysiker, mekaniker, kemist, anatom och fysiolog». Och hänvisande till Anders Retzius' jämförelse mellan Swedenborg och Aristoteles säger Nathorst, att »dessa ord synas efter all vunnit erfarenhet kunna tillämpas på hela hans vetenskapliga verksamhet». »Han var», fortfar Nathorst, »ett mäktigt snille, öfver hvilket vårt land har så mycket mer skäl att vara stolt, som det var förenadt med en i alla afseenden ädel och blygsam personlighet».

Kanske kan detta vara nog för att lämna statsutskottet upplysning om Swedenborgs vetenskapliga värde. Han var helt enkelt en af de största vetenskapsmän, vårt land alstrat, och han var dessutom en man af den betydelse, att visserligen icke svenska Riksdagen behöfver hjälpa till, såsom det står i utlåtandet, att befästa hans minne. Det finns i hela vår historia icke mer än tre personer, med undantag af ett par af våra stora konungar, som ha ett så världsberömdt minne som Swedenborg. De andra äro den heliga Birgitta, Linné och Berzelius. Det är nu fråga om Sveriges Riksdag i dag vill säga till Sveriges folk: »Vi hafva icke råd att offra 10,000 kronor på detta stora minne. Skall denne mans minne äras genom en sarkofag, då må hans religiösa meningsfränder göra det och vi må vända oss till Amerika och England, och vill icke Uppsala domkyrka mottaga den gåfvan, må den enkla träkista, i hvilken Swedenborgs lik hvilar, stå där för främlingar till beskådande af huru Sverige värdar sina stora mäns minne.»

Finns det för öfrigt något rimligt skäl, hvarför vi skulle på ett krigsskepp hafva hemförslat hans lik, om vi icke hade velat på ett värdigt sätt behandla det? Det hade då varit bättre, att vi lämnat det kvar i England. Då hade vi icke ådragit vårt folk obehagliga reflektioner i utlandet.

Swedenborg lefde delvis i en tid, som var den fattigaste och eländigaste i ekonomiskt afseende, som vårt land genomgått, men äfven under Karl den tolfte värsta ekonomiska svårigheter hade konungen ändå medel att hjälpa den store mannen, och det har alltid räknats Karl den tolfte till heder, att han det gjorde. I våra dagar är Sveriges ekonomi af annan beskaffenhet. Skulle det verkligen vara värdigt Sveriges Riksdag att säga nej till hvad här är föreslaget?

Herr Wijkander: Den förste talaren, som uppträdde i denna fråga, angaf mycket riktigt, att det inom statsutskottet icke var någon tvekan om Swedenborgs stora betydelse. Inom statsutskottet var den

saken fullkomligt axiomatisk. Men talaren på uppsalalänsbänken tycks icke vara säker på att så är förhållandet här i kammaren, då han genom en liten föreläsning sökt bibringa kammaren någon kännedom om Swedenborgs betydelse. Jag tror, att detta varit obehöfligt.

Det, som ledt statsutskottet, har varit helt andra synpunkter. Det var ingalunda tvekan, att för ett stort fosterländskt minne anslå 10,000 kronor, som dikterade beslutet, utan frågan om detta minne på lämpligaste sättet skulle hedras genom bifall till motionärens framställning.

Det finnes icke någonstädes angifvet i betänkandet, att statsutskottet skulle tveka tillstyrka Riksdagen att bevilja 10,000 kronor för att hugfästa minnet af en stor vetenskapsman. Utskottet säger, att det icke vill bestrida Emanuel Swedenborgs stora vetenskapliga betydelse men å andra sidan ej heller kan bedöma, huruvida densamma varit af den art, att en dylik sarkofags upprättande öfver Swedenborg skulle vara lämpligare än öfver mången annan. Utskottet ansåg sig icke böra gå in i någon jämförelse af de olika framstående män i Sverige, för hvilka kunde ifrågasättas ett minnesmärke i Uppsala domkyrka.

Vi hörde häromdagen i medkammaren Pechlin prisas som en af de största männen i vår svenska historia, och det kan hända, att det en annan dag kommer en annan framstående man att där på lika goda grunder prisas. Skall Riksdagen beluta om uppförande af ett minnesmärke öfver en stor man, bör detta ske efter grundligt och objektivt öfvervägande af befogenheten af en sådan åtgärd och af lämpligaste sättet härför. Riksdagen är ej rätta forum för sådana öfverläggningar i första hand, och en sådan utredning tager mera tid och kräfver mera arbete, än statsutskottet här kan lämna kammaren.

Vidare är det en fordran, som statsutskottet med full rätt kan framställa, nämligen den, att då man väcker motion i en fråga, hvilken såsom denna berör ett af Sveriges vackraste minnen, bör den, som väcker motionen, lämna en utredning om, hur frågan verkligen ligger. Man bör icke, sedan frågan är behandlad, komma med sådana argument, som framläggande af mannens vetenskapliga betydelse o. s. v., och man bör äfven från början söka klargöra om den föreslagna sarkofagen här skulle vara den lämpligaste formen. Vi veta icke, om Uppsala domkyrka vill öppna sina portar för att mottaga en dylik sarkofag. Vi ha visserligen i utskottet sett en ritning till en sådan, men vi ha icke haft någon utredning om, huru saken från andra synpunkter tager sig ut på den föreslagna platsen. Denna fråga är verkligen så stor och fosterländsk, att man icke helt nonchalant bör kasta in en motion på en half sida och säga: »Här är ett stort minne! Här bör Riksdagen bevilja pengar till en sarkofag!» Man måste, såsom nämndt, äfven söka ådagalägga, att en sådan är den lämpligaste formen. Statsutskottet måste såsom målsman för nyktert förstånd fordra en grundlig utredning härom. Men jag är öfvertygad om, att därest en sådan framställning sker med en lämplig utredning beträffande de yttre förhållandena, så kommer statsutskottet icke att tveka att tillstyrka den. Och för min enskilda del vill jag verkligen beklaga, om de personer i Uppsala, hvilka hafva med saken att göra, icke skulle

*Anslag till
en sarkofag
till E. Swedenborgs graf.*

(Forts.)

Anslag till
en sarkofag
till E. Sweden-
borgs graf.
(Forts.)

kunna anskaffa svenska penningar utan ville mottaga engelska eller amerikanska penningar och icke göra sig besvär att komma med utredning härom, då frågan är före i Riksdagen.

Mina herrar! Jag tror att statsutskottet haft fullt fog att afstyrka motionen, och jag ber få tillägga, att därmed icke något är uttaladt om, huru statsutskottet skulle hafva behandlat frågan, därest en omsorgsfull utredning förelegat.

Herr Nyström, Johan Fedrik: Den föregående talaren yttrade sig ex officio på statsutskottets vägnar, och jag vill därför icke för illa nagelfara arten af de argument, han androg. Det vore ju eljest icke så svårt att på många punkter vederlägga dem. Men då han började med att påstå, att jag icke riktigt återgifvit utskottets utlåtande, då jag sade, att statsutskottet icke ansett sig kunna göra något uttalande om Swedenborgs vetenskapliga anseende, under det han sökte göra troligt, att utskottets mening varit att säga, att en sarkofag icke var den lämpligaste formen för att hedra hans minne, ber jag honom vara god och läsa innantill, om han icke skulle minnas, hvad han tecknat under. Där står uttryckligen i utskottsberäkandet: »Utskottet, som visserligen icke vill bestrida Emanul Swedenborgs stora vetenskapliga betydelse, men å andra sidan ej heller kan bedöma, huruvida densamma varit af den art, att här föreligger ett af de undantagsfall, då på statsverkets bekostnad åtgärder kunna anses böra vidtagas för befestande af en afliden enskild medborgares minne» etc. Det är sålunda jag, som riktigt citerat statsutskottet, och det är mot detta statsutskottets yttrande, som jag också i mitt förra anförande vände mina ord.

Vidare sade talaren, att Riksdagen icke vore lämpligt forum för att afgöra, huruvida en person skall ligga helt enkelt begravven eller i en sarkofag. I andra länder är det vanligt, att berömda män begravas på statens bekostnad, och det sker då alltid, sedan folkrepresentationen beslutat det. Här är icke fråga om så mycket. Vi hafva icke den formen att hedra store mäns minne, men om svenska staten låtit föra hit Swedenborgs lik, bör den också låta förvara det på ett värdigt sätt.

Talaren har vidare angripit min motion. Jag anser, att den motionen är väl så noga utarbetad som någon enskild motion i dylika frågor bruka vara, ty den var åtföljd af en ritning öfver den tillämnade sarkofagen och därjämte bifogades kostnadsberäkningar. Den innehöll sålunda ungefär allt, hvad antingen offentlig myndighet eller enskild man skulle kunnat andraga såsom argument i saken.

Alla de anmärkningar, som den siste talaren gjorde, finner jag alltså fullständigt obefogade. Faktum är, såsom jag i min motion anført, att om Riksdagen afslår detta förslag, så begär den enligt min tanke en handling, som icke kommer att räknas Riksdagen till heder.

Herr vice talmannen: Då jag var med om — och icke därtill på något sätt pressad af de andra i statsutskottet — att afstyrka mo-

tionen, visste jag mycket väl, att emot ett sådant afstyrkande skulle resas en skarp opposition i Första Kammaren. Och så väl känner jag Första Kammaren, att jag hade all anledning tro, att om statsutskottet biföll afdelningens förslag, Första Kammaren skulle ställa sig mot statsutskottet. Att så skall ske i dag, har jag heller icke något tvifvel om, isynnerhet som det är mig väl bekant, att man gjort sig mycken möda att bearbeta Första Kammaren i denna riktning. När jag slutligen hörde bravoropen, som följde på herr Nyströms yttrande, fick jag denna min tro ytterligare befastad.

Men det oaktadt anser jag, att statsutskottet handlat rätt, och då herrarna förut under 188 punkter slupit votera — en gång skola herrarna i alla fall få votera här! Ty jag föreställer mig, att det ändå skall vara rätt många i kammaren, som icke alldeles låtit fascinera sig af den myndighet, hvarmed här yrkats afslag på utskottets hemställan.

Motionären har här uttryckligen sagt — och därpå har också den förste talaren antydt — att han ansåg att på bottnen uti statsutskottets betänkande låg det, att man vid afstyrkandet tänkt på Swedenborg såsom religionsstiftare. Nu är ju motionären en mycket skarp-sinnig och långsynt man, men i detta fall har han dock sett fel. Det finnes verkligen icke någon sådan bottsats gömd i statsutskottets betänkande. För statsutskottet har motsatsen mellan Swedenborg såsom religionsstiftare och såsom vetenskapsman icke existerat. Det är motionären, som ställt fram den motsatsen i sin motion, och som under debatten ytterligare framhäft densamma. Med anledning häraf vill jag blott säga, att det må talas hur mycket som helst om, att det här är fråga om vetenskapsmannen Swedenborg och icke om religionsstiftaren, den stora allmänheten känner honom dock hufvudsakligen såsom religionsstiftaren, och uppresandet af en sarkofag öfver honom kommer naturligtvis att uppfattas som en sarkofag öfver honom såsom religionsstiftare. Dock upprepar jag: Det är icke denna synpunkt, som bestämt oss i utskottet! Absolut icke!

Vidare har motionären ansett det vara lämpligt att göra oss i statsutskottet till driftämnen, och för drift äro vi naturligtvis åtkomliga. Det finns ju alltid öppna svaga sidor hos oss, där han kan komma åt oss med ett dylikt handlingssätt. Så särskildt den hos oss mycket svaga sidan, vår okunnighet. Men jag tycker, att han verkligen icke hade behöft roa kammaren med att upprepa den till olidlighet upprepade siffran 46, ty jag anser, att vi hafva hört riksdagsordningens 46 § rabblas upp så mycket i dessa dagar, att den åtminstone verkligen icke borde komma fram annat än i djupaste nödfall. Motionären har sagt, att statsutskottet förklarar sig icke veta tillräckligt om Swedenborgs vetenskapliga betydelse, och så har han läst upp för oss åtskilliga vitsord om denna. Jag vill blott säga, att om jag också icke kunde citera de utsagor, motionären uppläste, jag dock hade reda på hufvudsaken i deras innehåll. Jag vet mycket väl, att Swedenborg gjort uttalanden i vetenskapligt afseende, hvilka, sedan de legat begrafna 100 år, blifvit dragna fram och uppmärksammade, hvarvid man förvånat sig öfver den så att säga divinatoriska blick, Swedenborg haft i vetenskapligt hänseende. Under Swedenborgs lifstid var hans vetenskapliga inflytande icke särdeles stort. Det märkliga är, att man nu, sedan man

*Anslag till
en sarkofag
till E. Sweden-
borgs graf.
(Forts.)*

Anslag till
en sarkofag
till E. Sweden-
borgs graf.
(Forts.)

på annan väg kommit att undersöka vissa frågor, funnit i hans skrifter glimtar, pekande åt samma resultat, som man nu kommit till. Det har icke varit statsutskottets mening att på något sätt underskatta hans vetenskapliga betydelse. Men hvad som icke är bevisadt af motionären eller af andra, som prisat Swedenborg, är det, att Swedenborg skulle intaga en så unik ställning i vetenskapligt afseende, att åt honom här skulle beredas denna honnör, som hittills aldrig bevisats någon svensk vetenskapsman, mig vederligen. Det är statsutskottets åsikt, att Swedenborg varit förunderligt vetenskapligt begåfvad. Men hvad vi icke veta, det är, om han verkligen i detta hänseende stått framför alla andra af våra vetenskapsmän. Och slutligen har det för mig varit en mycket tvifvelaktig fråga, huruvida, därest man nu vill hedra Swedenborgs minne — hvilket jag visst icke har något emot — det verkligen är skäl att hedra detta minne genom att föranstalta om en sådan här ståtlig, nästan skrytsam sarkofag i Uppsala domkyrka. Vi äro i våra svenska kyrkor i allmänhet icke vana vid sådana sarkofager, och det vore att begynna med något aldeles nytt, om man skulle gå den af motionären anvisade vägen. Det synes mig därför, som om statsutskottet, utan att på något sätt hvarken lägga några religionsfilosofiska synpunkter på botten af sitt utlåtande eller röja någon särskild okunnighet om Swedenborgs vetenskapliga betydelse eller ingå på någon vetenskaplig värdesättning af honom, haft ganska goda skäl att afstyrka motionen. Och då jag visserligen vet, att Första Kammaren nog kommer att följa motionären, så upprepar jag: votera skola herrarna.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Säve: Jag är öfvertygad om, att statsutskottets afstyrkande af föreliggande motion väckt misstämning inom vida kretsar i vårt land, i sådana kretsar nämligen, där man ännu bevarar vördnaden för våra stora minnen, och där man icke hunnit blifva genomträngd af skepticisms: Nil admirari! Jag säger våra stora minnen; det är för litet sagdt, ty här gäller, såsom den ärade motionären framhöll, ett af våra allra största minnen. Såsom det mycket riktigt yttrades, lär det ej vara så synnerligen många svenska män, hvilka förvärfvat sig en så universellt erkänd berömmelse som Emanuel Swedenborg. Det är emellertid icke för att säga detta som jag tager mig friheten att här yttra några ord, utan för att erinra den ärade kammaren om ett precedensfall.

Det är icke så många år, som förflutit, sedan ett annat örlogsfartyg — visserligen icke ett svenskt utan ett amerikanskt — från främmande land till Sverige öfverförde en annan stor svensk mans stoft för att här jordfästas. Det främmande landet var Förenta staterna, svensken var John Ericsson. Hela svenska folket deltog, kan man säga, i den frejdade mekanikerns jordafärd. Han fick sin graf i sin födelsebyggd, Värmland. Naturligtvis blef det genast fråga om, hur man på lämpligt sätt skulle kunna bereda hans stoft en passende grafvärd. Insamlingar sattes i gång, och svenska män lämnade betydande bidrag. Men hvad som därvid inflöt ausågs icke vara på långt när tillfyllest. Därför väcktes en motion i Riksdagen, och Riksdagen anslog en summa

af 20,000 kronor för att värdigt bidraga till uppförandet af ett mau-soleum öfver den ryktbare mannen.

Det finnes vissa likheter emellan Emanuel Swedenborg och John Ericsson, så tillvida att båda vistades långa tider i främmande land, och som båda voro mekanici och, om ock på olika områden, riktat vetenskapen med storartade rön, och som båda i utlandet förvärfvade sig sin största ryktbarhet. Och hos båda dessa svenska män brann den varmaste kärlek till gamla Sverige. Båda hafva äfven på ett glänsande sätt bidragit till det svenska namnets heder. Nu frågar jag. Är det då mindre motiveradt af den svenska Riksdagens Första Kammare att nu bevilja ett anslag för att på ett värdigt sätt pryda Emanuel Swedenborgs sista hvilorum än det var för kammaren att anslå medel när fråga var att på ett värdigt sätt pryda John Ericssons?

Visserligen voro de båda männen i det väsentliga hvarandra olika. John Ericsson var en alltigenom praktisk man, en äkta realist, Emanuel Swedenborg var däremot en idealist af renaste vatten. Det synes mig, som om man här velat undvika att beröra Swedenborgs naturfilosofiska och religionsfilosofiska författarskap. Naturligtvis är det ju icke i första rummet med hänsyn till religionsstiftaren, vi vilja lämna det anslag, hvarom här är fråga. Men icke böra vi väl vara rädda för att offentligen erkänna, att Swedenborg har en synnerligen stor betydelse äfven såsom religionsfilosof. Jag ber att få fästa den ärade kammarens uppmärksamhet på, att hvad man nu än må säga om Emanuel Swedenborgs religionsfilosofiska och mystiska åskådning, så var den i alla fall alltigenom idealistisk och den var idealistisk på en tid, då den allmänna filosofiska ståndpunkten var rent materialistisk och den teologiska neologisk. Det synes mig därför som om hänsynen till Swedenborgs ställning som religionsstiftare på intet sätt bör framkalla afvoghet mot det anslag, hvarom här är fråga. I hvad fall som helst får man i en diskussion om Emanuel Swedenborg ej bortse från hans betydelse som mystiker och religionsstiftare, ty såsom sådan är han dock mest känd.

Här nämndes nyss den heliga Birgittas namn. Icke vilja vi godkänna allt, hvad hon gjort eller uttalat i sina skrifter. Men, mina herrar, nog känna vi oss stolta öfver att bland våra stora personligheter äfven kunna räkna henne! Och Swedenborgs storhet som vetenskapsman förringas ej af hans betydelse som mystiker och religionsstiftare.

Det synes mig därför och särskildt med hänsyn till det precedensfall, jag tillätit mig att här framhålla, vara aldeles i sin ordning, att Första Kammaren lämnar sitt bifall till det nu begärda anslaget.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid förevarande punkt afgifna reservation, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Anslag till
en sarkofag
till E. Sweden-
borgs graf.
(Forts.)

Punkten 190.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 191.

Lades till handlingarna.

Punkten 192.

*Om ersättning
för vissa kom-
mittékostnader
m. m.*

I anledning af Kungl. Maj:ts därom gjorda förslag hade utskottet i denna punkt hemställt, att Riksdagen måtte till ersättning af vissa omförmälda, af statskontoret förskottsvis bestridda utgifter, på extra stat för år 1910 bevilja ett anslag af 132,372 kronor.

Herr Blomberg: Det kanske kan synas litet egendomligt att här begära kammarens uppmärksamhet efter de högstämda åskådningar, som kommit till uttryck i den föregående diskussionen, då det endast gäller eu punkt, sådan som den nu föredragna. Men jag kan ändock icke underlåta att här göra några korta erinringar, emedan innehållet i punkten synes mig verkligen vara både beaktansvärdt och anmärkningsvärdt.

Det är icke så, att jag skulle vilja göra anmärkning däröfver, att det kräfts så pass stort belopp som 132,000 kronor för åtskilliga utredningar af sakkunniga eller kommittéer inom ecklesiastikdepartementets område under det gångna året, hvilka nu bort till ersättning anmälas. Jag förstår till fullo, att om man på ett värdigt sätt skall kunna upprätthålla det arbete för kulturutvecklingen, som behöfves för att bibehålla oss på den nivå, vi kommit till, och om möjligt arbeta oss upp till en ännu högre utvecklingsgrad, måste regeringsmyndigheten oafåtligen akta på alla de framsteg, som kunna åstadkommas, och förbereda dem genom nödiga utredningar. Och dessa kosta, då arbetsfältet är stort, mycket penningar. Men man blir något fundersam, när man uti denna förteckning finner upptagen en post på öfver 29,000 kronor till en enda kommitté, och därvid äfven erinrar sig, att uti föregående års framställning af likartadt slag för samma kommitté kräfdes 45,000 kronor. Då därtill slutligen lägges, att den kostnad, som nu anmäls till ersättning, icke ens afser allt som för föregående år åtgått, utan att kostnadernas storlek vid föregående års slut var ännu betydligare, så att den kanske redan närmade sig 100,000 kronor, måste man blifva betänksam. När blef då denna dyra kommitté tillsatt? Jo, sommaren 1906. Och hvilket är det storartade och omfattande föremålet för denna dyrbara kommittés verksamhet? Jo, det är en undersökning om ordnandet af folkskoleseminariernas organisation i vårt land. Sålunda ett ordnande af anstalter, som visserligen äro af mycket stor betydelse för vår folkundervisning, dess tidsenliga utveckling och höjande, men dock anstalter, som hvarken äro stora eller många och hvilkas hela årsbudget icke ännu sträcker sig till mera än 6 å 700,000 kronor. Min anmärkning gäller således, att en kommitté för ordnande af dessa läroanstalter, redan på det förberedande stadiet af sin verksamhet har åsamkat statsverket en utgift uppgående till inemot 100,000 kronor. Äfven om kommittén aflämnat

ett väl fullbordadt arbete, skulle detta belopp synas nästan orimligt. Men när man därtill tar i betraktande, att ännu från denna kommitté, såvidt jag känner, icke afgifvits mera än två små utlåtanden, att ännu det hufvudsakliga betänkanudet icke blifvit färdigt och till trycket befordradt och att man sväfvar i ovisshet, när arbetet kan afslutas, så frågar man sig med allt skäl: huru många år skall denna kommitté arbeta, hur mycket skall kommittén komma att kosta? Dessa spörsmål har jag ansett mig böra här framställa och äfven framhålla kostnadernas och långsamhetens fakta till vederbörandes iakttagande, ty det är dock icke möjligt, att man kan med jämnmot se, att dessa utredningar otillbörligt uttänjas och att kostnaderna därför få sträcka sig till så oerhörda belopp, som de af mig här påpekade.

Jag har intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 17 och 19 i denna månad bordlagda memorial n:o 45, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut med afseende å Kungl. Maj:ts framställning om anslag för anläggning af en reparationsverkstad vid Notviken, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringsproposition.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 17 och 19 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående statsbidrag till upprättande och underhållande af en handelshögskola i Stockholm.

Med föranledande af Kungl. Maj:ts i proposition den 19 februari 1909 därom gjorda framställning hade utskottet i föreliggande utlåtande hemställt, att Riksdagen måtte, under förutsättning att en handelshögskola blefve genom handelshögskoleföreningens i Stockholm försorg under innevarande år därstädes upprättad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den på föreningens föranstaltande utarbetade, i statsrådsprotokollet öfver finansärenden den 19 februari 1909 närmare omförmälda plan, såsom bidrag till upprättande och underhållande af samma skola på extra stat för år 1910 anvisa ett anslag af 30,000 kronor att till nämnda förenings styrelse utbetalas med hälften under höstterminen år 1909 och återstående hälften under vårterminen år 1910, under villkor, dels att föreningens stadgar äfvensom grundstadgar för högskolan blefve, innan någon del af anslaget utbetalades, efter därom gjord framställning af Kungl. Maj:t fastställda, dels ock att Kungl. Maj:t tillerkändes rätt att utse ej mindre ordförande i högskolans styrelse än äfven en revisor för deltagande i granskningen af såväl högskolans förvaltning och räkenskaper som ock föreningens egna räkenskaper.

Om anslag till
en handelshög-
skola i Stock-
holm.
(Forts.)

Herr Wallenberg: I min egenskap af ordförande i handelshögskoleföreningens styrelse ber jag att till statsutskottet få frambära högskoleföreningens tacksamhet för det stöd, som utskottet har gifvit Kungl. Maj:ts förslag till Riksdagen att bevilja ett statsanslag till handelshögskolan. Den förståelse och den sympati, hvarmed upprättandet af en handelshögskola mötts från alla håll, gifva mig visshet om att äfven så skall ske från Riksdagen, och jag vill därför här icke upprepa alla argument, som tala för ett sådant anslag. Jag vill blott såsom min åsikt uttala, att äfven staten såsom sådan kommer att hafva nytta och fördel af handelshögskolans verksamhet, alldenstund handelshögskolan kommer att uppfostra de krafter, som skola leda och utveckla vår industri och våra näringar, hvilka såsom bekant numera utgöra en af statens förnämsta skattekällor.

Utskottet har i sitt betänkande fäst uppmärksamheten på två saker. Den ena är den, att handelshögskolans lärare hafva tillmätts något högre löneförmåner än de, som utgå till motsvarande befattningssinnehafvare vid statsuniversiteten. Det är fullkomligt riktigt, och jag ber att få anföra några skäl för denna åtgärd. Handelshögskoleföreningen har sökt att skaffa sig de bästa krafter som stå att få, och sådana krafter, såsom bekant, gå icke lösa utan äro vanligen engagerade. Flertalet af dessa krafter hafva varit engagerade i statens tjänst, och statens kaka är, fastän i många fall liten, ansedd för att hafva vissa egenskaper, som göra den tilltalande. Den är, bland annat, säker i alla väder. Vill man locka någon från det axet, måste man bjuda bättre villkor. Därtill kommer, att handelshögskoleföreningen har måst fordra, att högskolans lärare skola ägna mera tid åt skolan än hvad som vid universiteten är vanligt. Det gör, att lärarne vid handelshögskolan näppeligen få någon tid öfver för att meddela enskild undervisning eller skaffa sig någon sorts extra förtjänst. Slutligen veta vi ju alla, att lefnadsomkostnaderna i Sveriges hufvudstad äro högre än i de två universitetsstäderna. Detta skäl har visserligen i andra fall icke godkänts af Riksdagen, men handelshögskoleföreningens styrelse har ansett sig böra taga hänsyn till detta förhållande.

Det andra, hvarom statsutskottet yttrat sig, är önskvärdheten, att det skulle i någon mån beredas fri undervisning vid handelshögskolan. Denna önskan är icke ny. Den uppkom med förslaget till upprättande af en handelshögskola, och handelshögskoleföreningen hyser denna önskan i lika hög grad som statsutskottet, men vi hafva resonerat så, att alldenstund vid handelshögskolan lärjungarna skola undervisas i ekonomi och ekonomisk sans, det därmed föga skulle rimma, att vi, samtidigt som man gick omkring och tiggde för att betrygga anstaltens ekonomi, utöfvade filantropi.

Jag sade, att sympatierna för handelshögskolan äro stora. Ett bevis därpå har jag i dagarna fått, då en framstående industriman lämnat ett bidrag af 50,000 kronor, hvaraf afkastningen skall utgå såsom resestipendium till de mest framstående lärjungarne.

Jag hyser den öfvertygelsen, herr talman, att vi skola få flera sådana medarbetare, och då skall det icke dröja länge, innan de önskingar, som statsutskottet uttalat i afseende på fri undervisning och som delas af oss alla, blifvit förverkligade.

Herr Wijkander: Jag ber att till den siste ärade talaren, som icke blott såsom ordförande i handelshögskoleföreningens styrelse gjort sig i hög grad förtjänt om handelshögskolans utveckling utan äfven såsom initiativtagare och donator spelat en stor roll vid dess bildande, få uttala, att det i statsutskottet var en stor glädje att tillstyrka Riksdagen att bevilja detta anslag. Vi hafva ansett det vara viktigt för landet, att denna anstalt kom till stånd, och vi hafva stora förhoppningar, att den i framtiden skall blifva vårt land till stor nytta. Då utskottet här i förbigående vidrört ett par synpunkter, tror jag också, att näppeligen någon kan fatta det såsom en anmärkning mot handelshögskolan. Hvad beträffar den nämnde talarens yttrande om anmärkningen, att lönerna vore något höga, så är det naturligt, att utskottet icke kunnat alldeles förbigå den saken, då utskottet har att behandla den ena läroanstalten efter den andra och därvid föreslå Riksdagen löner, som varit lägre än dessa. Men förhållandena äro här annorlunda, och utskottet har därför icke velat utöfva någon kritik.

Om anslag till en handelshögskola i Stockholm.

(Forts.)

Hvad beträffar den af samma talare berörda frågan om friplatser, så har Riksdagen tidigare vid alla tillfällen, då det beviljats anslag till lägre eller högre läroanstalter, icke blott ifrågasatt utan bestämt, att det skall finnas sådana friplatser.

Jag är öfvertygad, herr talman, att de önsknigar, som framtråda i detta statsutskottets uttalande, också mycket snart komma att förverkligas. Jag har endast att yrka bifall.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 17 och 19 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 47, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anslag till åttonde internationella tuberkuloskonferensen i Stockholm år 1909, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 17 och 19 i denna månad bordlagda betänkande n:o 16, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrad sammansättning af taxeringsmyndigheterna m. m.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 92, som hänvisats till bevillningsutskottet, har herr *P. M. Olsson* i Blädinge anhållit, »att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och därefter för Riksdagen föreslå dels sådan förändring i taxeringsmyndigheternas sammansättning, att, då fråga är om jordbruksfastighetstaxering, endast personer med sakkännedom, under kontroll af kronans tillsatta ombud, härför anlitas, och dels att uti instruktionen för taxeringsmyndigheterna lämnas så

Om ändring i taxeringsmyndigheternas sammansättning i syfte att endast sakkunnige må härför anlitas.

Om ändring i tydliga och klara anvisningar och bestämmelser, att de kunna tjäna till verklig ledning vid ifrågakvarande taxering.»

Utskottet hade i nu föredragna betänkande på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion, n:o 92, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrad sammansättning af taxeringsmyndigheterna m. m., icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

att endast sakkunnige må därför anlitas.

(Forts.)

Friherre Gyllenstierna: Då jag icke i utskottet varit i tillfälle att uttala mig i denna fråga, skall jag be att här ett ögonblick få taga kammarens tid i anspråk.

Utskottet har afstyrkt den förevarande motionen hufvudsakligen af det skälet, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor och att således en revision af bevillningsförordningen snart är att vänta. Man får då antaga, att den långa och i sak välvilliga motiveringen innehåller påpekanden, som utskottet anser härvidlag böra iakttagas. Det är här, som jag skall be att få lägga till några saker, som jag anser, att utskottet borde hafva påpekat. Anmärkningarna i motionen gälla taxeringen af jordbruksfastigheter, men att få denna likartad har alltid visat sig möta stora svårigheter. I likhet med utskottet anser jag, att man icke kan gå den väg, som motionären har föreslagit, att det endast borde vara jordbrukare, som skulle få delta i jordbrukstaxeringen. Det skulle strida för mycket mot den princip, som är fastslagen, att det skall vara alla slag af näringsidkare, som där skola vara representerade. Men jag skulle vilja gå något längre än utskottet, i så måtto att jag undrar, om det icke vore lämpligt, att minst hälften af taxeringsnämnden på landsbygden skulle utgöras af sakkunniga, d. v. s. af landtbrukare, det år, då fastighetstaxering förekommer. Utskottet anser vidare, att distrikten böra vara större för att få större jämnhet och föreslår såsom enhet väghållningsdistrikten. Att större jämnhet uppnås med större distrikt, det är ju gifvet, men om man skall vinna det målet med att taga väghållningsdistrikten, det vill jag lämna osagdt. Här har ju redan yrkats på att öka väghållningsdistrikten för att få uttaxeringen inom dessa jämnare.

Vidare anser utskottet, att den olikhet, som förekommer i taxering af jordbruksfastigheter beror på olika uppfattning hos de personer, som sitta i nämnderna. Det har nog sin riktighet, men jag tror, att man uttrycker det tydligare, om man säger, att i de kommuner, som hafva blifvit högst upptaxerade under förra året, finnas municipalsamhällen, som hafva intresse af att jordbruksvärdet höjes så mycket som möjligt. Om vid detta tillfälle hälften af taxeringsnämnden vore jordbrukare, hade man större garanti för likhet med angränsande socknar, som kanske bestå uteslutande af jordbrukare.

Det har sagts, att taxeringsvärdena förra året höjts till följd af generell order från regeringshäll. Att det varit berättigadt på sina ställen kan man icke betvifla, men det har icke verkat fullt effektivt. Tvärtom har det bidragit till ytterligare ojämnheter, därför att man icke lyckats att göra höjning öfverallt. Den ojämnheter, som påpekats i utskottets utlåtande, bevisas bäst af en uppgift, som står anförd i utskottets memorial. I en socken har nämligen taxeringsvärdet höjts

med öfver 100 procent och i en närliggande socken i samma län har det minskats med 2 procent.

Nu kommer jag till en sak, af motionären omnämnd, som utskottet alldeles lämnat å sido, men som jag anser allra viktigast, och det är taxeringen af skogsmark. Nu är förhållandet otillfredsställande, därför att det tillämpas olika på olika områden. I en ny bevillningsförordning bör naturligtvis detta närmare fastslås, så att man vet efter hvilken princip man skall gå. I instruktionen bör tydligen markeras, om man skall endast beskatta jorden eller öfven beräkna värdet af den därpå växande skogen från synpunkten af uthålligt skogsbruk eller det verkliga värdet vid taxeringen. För min del tror jag, att vi aldrig få reda i saken, förrän vi taxera jorden för sig och skogen, när den afverkas.

Herr talman, jag har intet yrkande; jag har endast velat få dessa ord vidfogade protokollet.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 17 och 19 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 28, i anledning af väckt motion om ändring af lagen angående stadsplan och tomtindelning den 31 augusti 1907.

Lagutskottet hade till förberedande behandling förehåft en inom Andra Kammaren af friherre *Erik Palmstierna* väckt motion, n:o 17, uti hvars syfte femton af kammarens ledamöter instämt, och hvori hemställdes, att Riksdagen för sin del ville besluta,

att nionde paragrafen i lagen angående stadsplan och tomtindelning den 31 augusti 1907 måtte få följande ändrade lydelse:

Allmän väg, som enligt fastställd stadsplan ingår i gatumark, tillfalle staden utan ersättning. Lag samma vare med mark, som afses i 8 eller 11 paragrafen och enligt särskildt aftal upplåtits till enskild utfartsväg eller till allmänt begagnande; samt

att tjugonde paragrafen måtte ur lagen utgå.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herr *Widén*, med hvilken herrar *Zetterstrand*, *Åkerlund*, *Lindhagen*, *Pettersson* från Södertälje, *Jansson*, *Ersson* och grefve *Hamilton* instämt, och som hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning i hvilken omfattning sådana sambällen, som afsåges i lagen angående stadsplan och tomtindelning den 31 augusti 1907, måtte berättigas att utan ersättning komma i besittning af gatumark, som utgjordes af enskild väg, som upplåtits till allmänt begagnande eller såsom utfartsväg, samt för Riksdagen framlägga förslag till ändring i nämnda lag i berörda hänseende.

Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)

Herr von Friesen: Det är min mening att tala i motionens syfte, men jag kommer dock icke att i någon väsentlig mån i sak rikta mig mot lagutskottet.

Att den fråga, som här föreligger, är behjärtansvärd, det erkännes af så godt som alla. Våra stadsliknande samhällen, särdeles de små, hafva genom den nya stadsplanelagen blifvit i ganska hög grad betungade. Och de äro i de allra flesta fall icke i stånd att utan stora svårigheter bära den tunga, som blifvit dem pålagd genom denna lag. Jordägarna, på hvilkas mark dessa små samhällen växt upp, hafva genom lagen blifvit beredda förmåner, som de aldrig hade tänkt sig och som, jag kan säga, stadsplanelagen icke heller hade tänkt sig. Det är för alla bekant, huru dessa småsamhällen oftast uppstå. En skildring däraf finnes i lagutskottets betänkande — motionen, som ligger till grund för betänkandet, är där ordagrant återgifven, och i den är infördt ett yttrande af Konungens befallningshafvande i Östergötlands län. Detta afser egentligen en fråga om en annan sak än den nu föreliggande, men beskrifningen huru ifrågavarande samhällen uppstå må dock här anföras. Det heter: »Häremot kan väl invändas, att ägaren till det för bebyggande afsedda jordområdet genom att bekosta byggnadsplan samt nödvändigheten att afstå mark till gator och öppna platser m. m. tillskyndas en del utgifter, som utgöra ett intrång af hans fria dispositionsrätt, men i regel torde han i alla fall skörda vinst på byggnadsföretagen, som oftast torde komma till stånd utan något jordägarens förutseende, men fastmer genom någon slump, såsom flera vägars sammanträffande, en järnvägsstations anläggande eller något dylikt. Är upplåtelsen af tomter åter föranledd af spekulation, torde jordägaren nog också veta att taga betaldt för de med platsens ordnande förenade organisationskostnader.»

Det är ju så, att vederbörande jordägare vill i de flesta fall sälja tomter. För det ändamålet gör han tomtindelning och måste naturligtvis anlägga vägar för att de, som köpt tomter, skola komma till dem. Dessa vägar upplåter han till allmänt begagnande på ett eller annat sätt, hvartill jag framdeles torde få återkomma. Någon vinst af dessa vägar har han nog icke beräknat. Han har inlagt vinsten i försäljningspriset på tomterna, och för att kunna få detta försäljningspris måste vägar finnas. Samhällena hafva således i allmänhet fått och haft dessa vägar utan några direkta utgifter. Men så kom stadsplanelagen. Den ålägger samhällena att uppgöra stadsplan i laga ordning, och sedan stadsplanen är fastställd, åligger det samhället att förvärfva gatumarken. Det åligger markägaren att afstå mark för gator och det åligger samhället att betala ersättning för den skada, som genom gatornas afstående kan tillskyndas markägare. Det där kom nog som en kall dusch öfver många af dessa småsamhällen. Det var icke heller utan att de, som förberedde lagen, insågo, att i detta låg en våda för dessa samhällen. Kommitterade, som uppgjorde förslaget, ville därför stadga följande: »Ingår till allmänt begagnande upplåten väg eller plats i område, som sålunda skall afstås, må ersättning därför icke utgå.» De tänkte sig således att, om för gator eller allmänna platser erforderlig mark redan var upplåten till allmänt begagnande, skulle samhällena komma i besittning af sådan mark utan

att därför behöfva erlägga ersättning. Detta kommitterades förslag var nog icke tillfredsställande, och när man närmare tänker på saken, måste man medgifva, att den kritik, som dåvarande departementschefen utöfvade öfver kommitterades förslag, var befogad. Det var nämligen något för djärft att stadga, att markägare utan vidare under alla omständigheter skulle utan ersättning afstå till allmänt begagnande upplättna gator, som för stadsplanen erfordrades. Det var därför icke underligt, att anmärkningar gjordes mot kommitterades förslag i denna del, och icke heller underligt, att departementschefen upptog dessa anmärkningar. Men äfven departementschefen insåg, att det kunde blifva alltför betungande för småsamhällena, om lagen skulle tvinga dem att uppgöra stadsplan och därefter inlösa mark. Han förstod hvilken börda detta kunde blifva för en massa småsamhällena. Därför ville han införa den nuvarande 20 §, som stadgar: »Har ägare af mark, som afses i 8 eller 11 §§, enligt särskildt aftal upplåtit marken till enskild utfartsväg eller till allmänt begagnande, skall vid ersättningsens bestämmande hänsyn tagas till sådant förhållande.» »Mark, som afses i 8 eller 11 §§». 8 § föreskrifver, att »mark, som erfordras för de i fastställd stadsplan upptagna gator, torg och andra allmänna platser, skall, ehvad marken tillhör kronan eller enskild man, menighet eller inrättning, afstås till staden. Har tomtindelning ägt rum, och finnes, att efter fräskiljande af gatumark, hvarom nyss är sagdt, ägaren ej har kvar hel byggnadstomt invid gatumarken, vare staden pliktig lösa gatumarken». 11 § åter talar om det fall, att för område, som ej ingår i stadsplan, skall uppgöras liksom ett skelett till en blifvande stadsplan genom fastställande af vissa hufvudgator och att staden må hos Konungen söka förordnande att sådan mark skall till staden afstås. Det är således två i visst afseende olika ändamål, men båda paragraferna afse mark, som *upplåtes till allmän trafik*. När nu sådan mark, som afses i 8 och 11 §§, redan före stadsplanens fastställande är upplåten till allmänt begagnande, skall vid ersättningsens bestämmande, står det i 20 §, hänsyn tagas till sådant förhållande. Genom denna paragraf ville departementschefen hjälpa småsamhällena, så att bördan icke skulle blifva så stor för dem. Detta skulle vara såsom en tröst för dessa småsamhällena, att vid expropriationsförfarandet särskild hänsyn skulle tagas till den omständigheten, att den marken redan var upplåten till allmänt begagnande. Och jag vill icke bestrida, att denna paragraf är välvillig mot småsamhällena. Jag vill icke heller bestrida, att den för de större städerna kan vara till och har varit till nytta, därigenom att den har möjliggjort en uppgörelse med markägare, som kanske eljest icke skulle kunna komma till stånd. Men särskildt för småsamhällena, där tillgång till juridiska krafter icke är så stor, och där insikten i dessa invecklade förhållanden icke är så stor, där har den icke visat sig tillräcklig för att de icke skulle blifva öfver höfvan betungade. Om detta förfaringsätt skulle handteras af domstol, tror jag, att det skulle vara ganska effektivt. Jag tror, att en domstol skulle fullkomligt förstå hvad som menas med att *hänsyn skall tagas till att väg redan är upplåten till allmänt begagnande*. Den skulle förstå, att till följd däraf ersättningen till markägaren icke kunde blifva

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)*

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.*
(Forts.)

afsevärd, då han ju icke förlorar något på afstående af äganderätten. Men jag betviflar, att man har någon garanti för att expropriationsnämnder på detta sätt skola uppfatta paragrafen, och om det icke finnes något tydligt bevis för riktigheten af detta tvifvel, så finnes det åtminstone åtskilligt, som talar för, att expropriationsnämnd icke kommer att så uppfatta denna paragraf. Det kan ju hända, att den ifrågavarande bestämmelsen i 20 § kommer att något sänka priset på gatumarken i jämförelse med de pris, som beräknas för tomtmark, men priset blir nog i alla fall så högt, att dess betalande för visso blir för småsamhällena synnerligen betungande.

Då man nu besinnar, att denna olägenhet icke är den enda, som stadsplanelagen medför för dessa samhällen, måste man, synes det mig, lägga ännu mer på hjärtat nödvändigheten att lindra den börda, som denna lag medför för dem. Jag syftar härvid särskildt på den föreskriften, att allmänna vägar, som gå genom samhällena, skola tillfalla dem. Man tycker, att detta skulle vara en fördel. Men dessa samhällen äro delägare, om jag så får säga, i väghållningsdistrikten. Förut har distriktet i sin helhet underhållit dessa vägar, men nu, när de blifvit samhällets egendom, måste samhället på egen bekostnad underhålla vägarna och dessutom sina öfriga gator, och ändå måste det vara med om och betala till distriktets vägkassa på samma sätt som öfriga väghållningsskyldiga inom distriktet. Jag säger detta i förbigående för att visa, att detta är ytterligare en svår olägenhet, som dessa småsamhällen fått genom stadsplanelagen och att man därför bör vara så mycket mer angelägen att i föreliggande fall lätta bördorna för dem.

Jag har hittills egentligen talat om småsamhällena, men äfven för de större samhällena kan den ifrågavarande bestämmelsen medföra mycket stora olägenheter och äfven förefalla orättvis. Den medför olägenheter, när en massa jordområden skola inkorporeras med en stad och uppgörelse om dessa skall ske. Nu kan man säga, att staden kan ju låta bli att inkorporera grannsamhället, så slipper den dessa olägenheter, men det har visat sig, att det ur ordningens synpunkt och äfven eljest i det allmännas intresse är af synnerligen stor betydelse, att dylika inkorporeringar företagas. Det måste anses såsom en samhällelig nödvändighet att så sker. Men då bör den i och för sig mycket invecklade åtgärden icke än ytterligare och onödigtvis invecklas genom bestämmelser i stadsplanelagen. Och dessutom måste det naturligtvis förefalla orättvist, om, utom de stora kostnader, som därmed i alla händelser äro förbundna, äfven extra kostnader skola tillkomma genom att markägare kunna fordra lösen, på hviken de, såsom det tyckes, icke kunna med rätta göra anspråk.

Jag kan nämna ett exempel. Här vid Stockholm finnes ett förstadssamhälle — det finnes många, men jag talar särskildt om ett — där en markägare har skänkt till sin son gatumark, uppgående till öfver 800,000 kvadratfot, och dessutom en liten tomt. I gåfvobrevet finnes en punkt, som säger, att denna gatumark skall upplåtas till allmänt begagnande för tomtägarne i detta förstadssamhälle. Denna punkt — det är också föreskrifvet i gåfvobrevet — skall intecknas i tomten, som utgör ett mycket obetydligt inteckningsobjekt. Sådan

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)*

inteckning har skett, och samhället tog för gifvet, att det alltid skulle få kostnadsfritt begagna dessa vägar, som sålunda voro upplättna till allmänt begagnande. Ja, att så äfven var markägarens uppfattning finnetydlig bevisadt. År 1901 upptaxerade nämligen bevillningsberedningen, mot hvad som förut var förhållandet, denna mark till 50,000 kronor. Taxeringsnämnden höjde beskattningen till 100,000 kronor. Markägaren besvarade sig hos pröfningsnämnden och anförde såsom skäl, att denna mark var uppläten till allmänt begagnande och förr eller senare skulle tillfalla samhället. Han hade icke den minsta inkomst af den, och därför var det orätt att taxera honom för den. Pröfningsnämnden gillade hans besvär, och någon taxering af ifrågavarande område blef ej af. Detta var år 1901. Men så kom stadsplanelagen den 31 augusti 1907. Då började samhället draga örnen åt sig, och på hösten gjordes hemställan till markägaren, om han icke ville med full äganderätt öfverlämna gatumarken till samhället. Men han hade också läst stadsplanelagen. Han hade funnit, att när stadsplan blifvit upprättad, såsom samhället är tvunget att göra, hade samhället skyldighet att inlösa den erforderliga gatumarken. Han förklarade då, att han visserligen icke ville skänka marken, men ville sälja den till billigt pris, så att, då han för tomtmark tog 50 öre kvadratfoten, skulle han sälja denna mark till 12 öre kvadratfoten. Detta gjorde dock med en areal af öfver 800,000 kvadratfot en utgift af 107,000 kronor för det fattiga samhället. Härvid tillade visserligen ifrågavarande person, att han såsom tomtägare vore skyldig att betala en tredjedel häraf tillbaka till kommunen. Saken stod då så att, om nu icke laglig åtgärd skulle vidtagas, och det således icke skulle gå till expropriation — man vet icke hvad expropriationsnämnden då komme att tycka, och dess utslag kan ju icke heller öfverklagas —, hade staden endast den utvägen att taga det nämnda anbudet i öfvervägande. Anbudet var möjligen mycket hyggligt, när det icke begärdes mer än 12 öre kvadratfoten för mark, som annars betingade 50 öre, men för samhället var affären i alla händelser ganska bekymmersam. Jag klandrar icke markägaren för hans anspråk, ty det är tydligt, att när det är skrifvet i lagen, att han får taga lösen för sin mark, gör han icke orätt, om han äfven fordrar sådan lösen. Men då han förut icke tänkt sig, att marken hade värde, hvilket tydligt visades genom hans klagomål öfver taxeringsnämndens beslut, så tyckes det onaturligt, att han nu skall kunna få så höga belopp, som af honom fordrats.

Nu vill jag icke med detta säga, att icke stadsplanelagen i det hela taget är mycket nyttig, och jag tror, att städerna och de stadsliknande samhällena kunna i det hela vara mycket tacksamma, att denna lag kommit till stånd. Jag tror icke heller, att man bör klandra dem, som förberedt stadsplanelagen, ty det gällde här att lagstifta på ett ganska ouppbrutet lagstiftningsområde, som inneslöt rätt många kinkiga och ömtåliga förhållanden samt många svårlösta uppgifter. Det är icke att undra öfver, att detta första försök icke kunde i alla punkter utfalla fullt tillfredsställande.

Nu tror jag emellertid, att hvarken de större samhällen, som drabbats af berörda bestämmelse i denna lag, ej heller de mindre samhällena skulle klaga så mycket, om de kunde finna, att markäga-

Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)

rens intresse blefve obehörigt tillbakasatt, om han icke finge den ersättning, som genom lagen är honom tillförsäkrad äfven för här behandlade fall; men, såsom jag förut sagt, markägaren hade icke tänkt sig, att han skulle göra denna vinst, utan lagen kom och skänkte honom den utan att han hade begärt den, och kommunerna åsamkades denna tunga utan att de heller hade begärt den. Det är detta, som förefaller orättvist, och det är detta som hos dem, som drabbats däraf, framkallat en bestämd fordran på, att någon ändring måtte göras. Nu är det ju samhällena, som i första hand blifvit lidande på detta, men efter dem kommer turen till tomtägarna, ty så fort de bygga nytt, åligger dem enligt lagen att intill viss gräns ersätta halfva värdet af den vid tomten belägna gatumark, som samhället förut måst förvärfva. Men detta sker först vid nybyggnad — då skulle tomtägarna få utgifter, som de före stadsplanelagens tillkomst icke hade tänkt sig.

Jag sade, att i förevarande hänseende behöfves ändring, men jag vill dessutom betona, att den behöfves *snart*. Det är uti denna enda punkt jag skulle vilja vända mig mot utskottet. Utskottet säger: att »i öfrigt beträffande de af motionären omförmälda förhållanden bilda sig något bestämdt omdöme, torde knappast låta sig göra, innan erfarenheten angående verkningarna af ifrågavarande lag, som i förevarande delar trädt i kraft först den 1 januari 1908, hunnit något mera stadgas». Ja, denna anmärkning, att man bör under någon tid inhämta erfarenhet om verkan af en lag, innan man gör ändring i den, synes äfven mig i allmänhet vara fullkomligt riktig, men här, när själfva felet ligger just i bestämmelser, som få sin betydelse egentligen under öfvergångstiden, d. v. s. under de första åren af lagens tillämpning, då synes det mig, att denna anmärkning icke bör vara afgörande, ty blir det icke ändring snart, behöfves ingen ändring. Är det då så, att man här anser missförhållanden föreligga, torde det vara nödvändigt att ju förr dess hellre söka råda bot på dem; om några år blir det för sent att göra det. Jag skulle därför anse det synnerligen lämpligt, om kammaren ville söka åstadkomma rättelse i dessa missförhållanden, som öfverallt, där de förefinnas, kännas orättvisa och på de allra flesta ställen äfven olidliga. Jag skulle önska, att kammaren ville göra något uttalande i det syfte, som motionären ytterst och egentligen afser, nämligen att underlätta bördan för samhällena, då de för genomförande af föreskrifven stadsplan måste förvärfva förut till allmänt begagnande upplåtna vägar, så att de kunna förvärfva dem utan att därför blifva alltför mycket betungade. Jag har för närvarande icke något direkt yrkande att göra, utan vill äfvakta förloppet af den öfverläggning, som utan tvifvel nu kommer att äga rum.

Herr Bergendahl: Att utskottets flertal icke kunnat vare sig tillstyrka motionen eller förorda en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte, får ingalunda tydas såsom om de, hvilka medverkat till utskottets beslut, icke skulle hysa lifligt intresse för underlättande af möjligheten för kommunerna att på tillfredsställande sätt ordna sina gatuangelägenheter. Men det har förefallit åtminstone mig, att man icke kunnat komma till annat resultat än hvad utskottet gjort, på grund af det skick, hvori frågan förelagts Riksdagen. Motionären

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)*

har själf försökt sig på formulering af den af honom åsyftade lagändringen, men det befanns, att denna formulering var i lagtekniskt hänseende alldeles omöjlig, och för min del ansåg jag, att hans lagändringsförslag äfven i materiellt hänseende icke var acceptabelt. Motionären hade för resten förbisett, att det ändringsstadgande, han förordade, föranledde ändring äfven i andra delar af stadsplanlagen. Men, kan man säga, om man nu icke kunnat godkänna motionärens formulering, kunde man dock skriva till Kungl. Maj:t med begäran om en lagändring i motionens syfte. På grund af den utredning, som förelåg, kunde man dock icke känna sig mycket hågad för en sådan framställning. En föregående talare har erinrat om, att den kommitté, som tillsattes för att utarbета förslag till stadsplanlag, hade upptagit en bestämmelse i den riktning, motionären här förordat, ehuru kommittén icke gått så långt som motionären. Kommittén hade föreslagit att, om i gator, torg eller andra allmänna platser ingick till allmänt begagnande upplåten väg eller plats, skulle ersättning därför icke utgå till ägaren. Motionären hemställer, att äfven enskild utfartsväg skall tillfalla kommunen utan ersättning, oafsedt för hvilket ändamål eller för hvilken tid densamma upplåtits. Äfven mot det lindrigare förslag, som kommittén framställde, gjordes erinringar, och föredragande departementschefen hade ett yttrande, däri han uttalade sina betänkligheter mot ett sådant förslag. Lagen blef på denna grund ändrad och Riksdagen gaf sin sanktion åt denna uppfattning, som af föredragande departementschefen uttalats och af flera myndigheter också gjorts gällande. Då frågas: har något sedan denna tid inträffat, som kan gifva berättigad anledning att nu frånträda denna ståndpunkt? Har erfarenheten verkligen gifvit vid handen att de betänkligheter, som framställts, icke voro grundade? Jag tror, att sådant åtminstone icke blifvit påvisadt. Den föregående ärade talaren nämnde, att genom den nya stadsplanlagen hafva samhällena blifvit öfver höfvan betungade. Ja, de hafva visserligen fått vissa skyldigheter, som de icke hade förut, men det är också att framhålla, att dessa samhällen genom stadsplanlagen fått vissa förmåner, bland andra den, att, när gata upplåtits till allmänt begagnande och tomtägare bygger därvid, får samhället ersättning för kostnad för gatumark. De hafva också fått den förmånen att, när gatumark skall lösas, hvori i enskild ägo varande vägar ingå, skall hänsyn tagas till detta, hvilket bör i väsentlig mån inverka på prissättningen. De fall, motionären här åberopar, synas mig icke vara mycket belysande; de kunna icke vara det, ty han har icke redogjort för, i hvad mån gatumark för de i motionen omnämnda samhällena utgjorts af enskilda vägar eller för allmänt bruk upplåten mark i enskild ägo. Skulle den af motionären ifrågasatta lagändringen komma till stånd, så kan man befara, att jordägare skola blifva mindre villiga att till allmänt begagnande upplåta lämpliga utfartsvägar. Det exempel den ärade talaren anförde, att inlösningspriset för gatumark i ett förstadssamhälle äfven med lågt pris för denna mark skulle belöpa sig till 107,000 kronor, kan ju föranleda betänksamhet; men jag frågar, om det hade varit så säkert att, därest ifrågavarande lag funnits, jordägaren så friskostigt upplåtit mark till begagnande. Sannolikt hade han då iakt-

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.*

(Forts.)

tagit större försiktighet. Om icke en bestämmelse uti ifrågakomma syfte affattas med varsamhet, kan densamma leda till olägenheter, som blifva lika betungande för samhället.

Så är det en sak till. Det talas om, att marken skall lämnas utan ersättning, men det blir helt visst i många fall blott en from önskan. Ty om den under enskild äganderätt varande jorden skulle besväras af inteckningar, måste naturligtvis alltid samhället betala en ersättning, som motsvarar det belopp af inteckningslånet, som belöper sig på den erforderliga marken. Detta inteckningsförhållande måste i sammanhang härmed ordnas.

Jag vet väl, att många och stora svårigheter vid dessa gatuanläggningar kunna uppstå och att det drifves mycket jobberi, men jag tror att, för att råda bot därpå, behöfves helt visst en mycket mer vidtgående lagstiftning, än här är i fråga och en lagstiftning som faller utom det område, som i motionen är uppdraget. Jag undrar, om det icke för sakens egen skull skulle vara bättre, att en skrivelse till Kungl. Maj:t icke ifrågakomme förr, än man kunde stödja sig på en mera fullständig utredning och fota framställningen på en alldeles obestriddig erfarenhet, hvilket man nu bestämdt icke kan. Nu har stadsförbundet upptagit denna fråga. Den föregående ärade talaren är ordförande i detta stadsförbund, och där bör en lämplig utredning kunna ske med framhållande af alla de omständigheter, som tala för den mera vidtgående lagändring, hvilken jag för min del anser vara nödvändig, och sedan en sådan utredning framburits genom motioner eller på annat sätt i Riksdagen, kan det vara skäl att fatta ett beslut.

Herr talman, i det skick som frågan nu föreligger, kan jag, äfven med det stora intresse jag har för dessa förhållandens ordnande, icke annat än yrka bifall till lagutskottets afstyrkande hemställan.

Herr von Geijer: Den förste ärade talaren, som hade ordet i frågan, började sitt anförande med att uttrycka sina sympatier för motionens syfte, och jag skall bedja att få börja på samma sätt som han. Han fortsatte sedermera med framhållande därpå, att det egentligen vore smärre stadsliknande samhällen och smärre städer, som funnit den nya stadsplanelagens bestämmelser synnerligen betungande. Då min verksamhet faller inom ett dylikt samhälle, skall jag bedja att få konstatera, att talaren enligt min mening häri har fullkomligt rätt. Trelleborgs stad har för några år sedan af omständigheterna funnit sig tvungen att inkorporera vissa kringliggande orter. Härigenom ökades stadens område med mer än 900 hektar eller 1800 tunnland. För att nu citera den förste ärade talaren, skulle jag kunna säga, att för oss stod det som en samhällelig nödvändighet att göra detta, för oss var det faktiskt omöjligt att låta bli att inkorporera dessa områden. Af dem voro somliga lagda i mantal, somliga icke. Bland de förra var ett hemman om ett halft mantal. Detta hemman var i sin helhet inköpt af enskilda personer i syfte att exploatera detsamma genom försäljning af tomter. För att underlätta detta blef hemmanet i dess helhet i laga ordning ägostyckadt. Den karta, som i sammanhang härmed upprättades, såg ut fullständigt som en stadsplanekarta

med gator och öppna platser. Gatorna och de öppna platserna hade vid förrättningen blifvit afsatta för delägarnas gemensamma behof. Sedermera började exploateringen och fortgiök oafbrutet i flera år, hvarvid öfver hundra tomter blefvo sålda. De särskilda tomterna hade i full öfverensstämmelse med lagen åsatts mantal och inrycktes dessa gifvetvis i köpebrefven. En följd häraf blef, att hvarje tomtägare blef delägare jämväl i gatorna och de öppna platserna. Lotterna intecknades, och inteckningarna besvärade sålunda jämväl dessa allmänna platser.

*Om viss
ändring af
lagen ang
stadsplan
m. m.
(Forts.)*

På några af angifna tomter hafva anlagts åtskilliga fabriker, och dessa hafva i gatorna nedlagt kloaker, som anslutits till stadens kloaksystem. Dessa kloaker hembjödös staden till inlösen. Staden var beredvillig härtill, men på min hemställan föll förslaget, enär det näppeligen kunde gå för sig förrän frågan om äganderätten till marken blifvit afgjord. Denna omständighet har jag velat framhålla. Den kan synas obetydlig, men är af ganska stor vikt. Inkorporeringen tillkom till stor del för att ordna de hygieniska förhållandena i stadens omedelbara närhet, och första villkoret för att kunna lyckas härutinnan är att kloakväsendet ordnas tillfredsställande. Vi våga näppeligen gå den väg, som 8 § stadsplanelagen anvisar. Skälen voro visserligen lokala, och jag vill endast framhålla, att vi skulle då blifva tvungna att taga alltsammans, hvilket var ekonomi helt enkelt icke tillåter. Ej heller våga vi föreslå att enligt 11 § lägga ut ett skelett till stadsplan, såsom den förste talaren kallade det. Vi måste då anlita expropriationsvägen, och af skäl, som alla, som hafva haft att göra med dessa förhållanden, väl känna, skulle detta för staden hafva inneburit oheräkneliga och säkerligen mycket stora och ekonomiska uppfningar. Återstod då att försöka gå en medelväg eller att genom privat inköp förvärfva gatumarken, en utväg, som i anseende till de många rättsägarne i saken — 300 till 400 dylika finnas — näppeligen torde lyckas. Således, det ser mycket mörkt ut för oss att på den närmaste framtiden reglera dessa förhållanden.

Jag har velat framhålla detta i anknytning till hvad den förste ärade talaren sade, då han yttrade, att det, att döma af det exempel han drog fram, föreföll som näppeligen någon orättvisa hade förelegat, om dessa jordägare hade varit tvungna att kostnadsfritt afstå sina andelar. Jag anser icke heller, att i det af mig nu anförda fall någon orättvisa skulle förelegat, om jordägarne kostnadsfritt måst afstå ifrågasvarande mark. De ursprungliga jordägarne och ännu mindre efterföljande köpare hade knappast reda på, att med äganderätten till tomterna följde del i gatorna.

Återstår då den andra frågan, som berördes af den förste talaren, frågan om dödandet af inteckningar, och han nämnde att åtskilliga inteckningar hvilade på dessa områden i det af honom omnämnda fallet. Det är visserligen sant, att frågan om en relaxering af dessa i och för sig ej är så lätt, men jag ber att få erinra därom, att den moderna lagstiftningen i dessa ämnen tenderar till ett möjliggörande af en sådan relaxering. Jag vill hänvisa till den aktuella frågan om att frigöra afsöndringarna från inteckningar i stambemmanet. Det förefaller mig, som om det skulle vara betydligt lättare att finna en

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.*

(Forts.)

form för ett dylikt frigörande på ifrågavarande område än då det gäller afsöndringar och stamhemman. I det af mig anförda fallet voro inteckningarna till stor del belånade i stadens egen sparbank, och jag har själf haft tillfälle att kunna konstatera, att långgifvaren där icke hade aning om, att inteckningarna äfven hvilade på gatumarken, utan att man därvid endast och allenast tagit hänsyn till själfva tomten och därå uppförda byggnader, så att om där på något sätt helt enkelt panträtten i gatan skulle hafva afskurits, skulle näppeligen någon materiell orättvisa hafva skett.

Jag skulle kunna draga fram ännu flera exempel men vill icke trötta kammaren därmed. Jag har emellertid velat hålla mig till detta, då jag tyckte, att det anknöt sig till det yttrande den förste ärade talaren hade, och jag konstaterar, att den erfarenhet jag vunnit bestämdt går i den riktning, som denne talare angaf, eller att en förändring i motionens syfte skulle vara till fromma för småsambällena. Jag kan näppeligen se någon direkt fara däruti, och flera skäl göra en sådan förändring önskelig. Jag erkänner gärna, att det är omöjligt att öfverse alla på frågan inverkan omständigheter, men då den förste ärade talaren endast talade för motionens syfte, skall jag inskränka mig till att instämman med honom, ett instämmande, som jag utan tvekan vägar afgifva.

Herr Östberg, Johan: Den förste talaren har på ett så uttömmande sätt belyst denna fråga, att någonting ytterligare icke torde vara att i saken tillägga. Jag skulle därför kunna inskränka mig till att yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen. Då jag det gör, vill jag emellertid äfven fästa uppmärksamheten därpå att denna reservation i vissa afseenden skiljer sig från de af motionären framlagda uttalandena angående ändring af den i motionen berörda paragrafen. Reservationen innebär vidare endast förslag om en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t efter behörig utredning ville framkomma med förslag i det i reservationen angifna syftet.

Den kommitté, som först uppgjorde förslag till ifrågavarande lagstiftning, hade fått sin uppmärksamhet fäst på ett föreliggande fall, där ett samhälle uppstått på enskild mark och där hvarje bebyggare hade köpt sin tomt under förutsättning och naturligt antagande, att de vägar, vid hvilka tomterna voro belägna, utan vidare upplåtits till bruk af samhällets invånare. När detta samhälle sedermera öfvergått till att blifva ett juridiskt ordnad samhälle, uppstod fråga om att där anlägga vattenledning. Men då förklarade den, som sålt tomterna: lägg ej ned någon vattenledning i gatorna, ty gatorna äro mina! — hvilket var för dem, som köpt tomterna, en fullkomlig öfverraskning och som föranledde till, att samhället måste vidkännas en högst betydlig utgift för att komma i besittning af gatumarken. Med hänsyn härtill föreslog kommittén, såsom herrarne redan hört, att i liknande fall gatumarken utan vidare skulle tillfalla samhället.

Mot detta restes emellertid vissa invändningar, som också här blifvit relaterade, och vederbörande departementschef framhöll vid föredragningen af lagförslaget, att man borde nöja sig med en föreskrift,

att expropriationsnämnden, då mark af ägare upplåtits till enskild utfartsväg eller allmänt begagnande, skulle »taga hänsyn till sådant förhållande». Nu är här redan påpekadt, att denna bestämmelse icke innehåller någon närmare instruktion för vederbörande expropriationsnämnd — som dock i detta afseende är fullkomligt suverän — på hvilket sätt och i hvad mån den skall taga hänsyn till detta förhållande. En sådan instruktion skulle kunna tänkas af innehåll, att sådan mark ej får värderas till mer än högst hälften af det värde, som eljest gäller för angränsande mark. Någon sådan instruktion finnes emellertid, som jag nämnde, icke.

Vidare är det att märka, att det lagbud, som sedermera kom till stånd och som äsyftar en reduktion i expropriationspriset, fick den affattning, att en sådan reduktion skulle äga rum, där mark »genom särskildt aftal» upplåtits till gata. Således finns det ingen bestämmelse, huru det skall gå med mark, som upplåtits till gata, utan att något särskildt aftal föreligger. Men sådana förhållanden, där ingenting alls nämnts i uppgjorda kontrakt eller i öfrigt om gata eller väg, äro ganska vanliga. Personer köpa på god tro tomter; där finnes väg eller gata, man tager det till naturlig förutsättning, att denna väg eller gata skall finnas, och man ser ej efter, om den är på fullt tryggande sätt upplåten. Det finns ej bestämmelse, att expropriationsnämnden äfven i sådant fall skall reducera priset för gatumarken.

Nu är, såsom här tillförne i dag påpekats, att observera, att, om samhället sedermera måste förvärfva en dylik gatumark, och detta sker innan vederbörande tomtägare, som redan köpt en tomt i förlitande på, att gatumarken var för alltid med full rätt upplåten hunnit bygga tomten, han får godtgöra samhället i särskild väg för gatumarken. Till det pris, som tomtägaren betalt för tomten, får han nämligen lägga den betalning för gatumark, som han har att gälda till samhället, motsvarande halfva kostnaden för mark till gata intill 18 meters bredd. Det blir således ett plus i tomtkostnad, som drabbar den enskilde, utom att samhället får förskjuta kostnaden för förvärfvet.

Den till lagutskottets betänkande fogade reservationen är så försiktigt hållen, att man icke nu skulle bestämdt fastslå en viss lösning. Det är ock gifvet, att, om en ändring skall ske, den bör ske så fort som möjligt, och här har från flere representanters sida uttalats, att behovet af en ändring dock är större, än lagutskottet tänkt sig. Detta behof har dessutom fått ett starkt understrykande i det uttalande, som gjordes vid svenska stadsförbundets representantförsamlings sammanträde den 9 mars 1909, då denna representantförsamling för Sveriges städer uttalade, att det vore synnerligen önskligt, att vederbörande samhällen vid inlösande af gatumark, som enligt särskildt aftal upplåtits till enskild utfartsväg eller allmänt begagnande, icke obehörigen betungas. Häraf torde framgå, att behovet af en kompletterande lagstiftning är mycket behjärtansvärd.

Vid sådant förhållande och på grund af hvad här förut i saken anförts, tillåter jag mig yrka, att kammaren måtte biträda reservationen, dock med den ändring, att, då det icke nu torde böra yttryckligen fastslås, att den blifvande lagstiftningen nödvändigt skall gå i den riktning, att vid expropriation gatumarken skall afstås utan ersättning,

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)*

Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)

utan det också kan tänkas, att i vissa fall någon mindre godtgörelse bör komma i fråga, hvilken då borde på något sätt normeras, efter orden: »utan ersättning» inskjutas orden: *eller på mindre betungande villkor, än enligt nu gällande bestämmelser kan blifva fallet.*

Jag hemställer således om bifall till reservationen på det sättet, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, i hvilken omfattning sådana samhällen, som afses i lagen angående stadsplan och tomtindelning den 31 augusti 1907, må berättigas att utan ersättning *eller på mindre betungande villkor, än enligt nu gällande bestämmelser kan blifva fallet,* komma i besittning af gatumark, som utgöres af enskild väg, som upplåtits till allmänt begagnande eller såsom utfartsväg, samt för Riksdagen framlägga förslag till ändring i nämnda lag i berörda hänseende.

Herr Trygger: Kammaren är naturligtvis nu trött på stadsplanelagen, och man må säga hvad man vill om den lagen: säkert är, att man blir trött, när man läser den, ty den är ganska besvärlig. Den är en bland våra mest invecklade lagar, och därför är det af vikt, att, innan kammaren skriver, kammaren noga vet, hvad kammaren skriver om.

Att man ej är nöjd med denna lag, det hafva vi hört, och det är tydligt, att, om i dessa nyskapade samhällen, där det går mycket lifligt till, man icke är nöjd, man nog låter höra af sig. Och om vi ej kritiskt granska klagomålen, kanhända äfven vi ryckas med, då vi egentligen ej borde göra det. För att nu kunna bedöma, hvad ett bifall till reservanternas förslag, vare sig i och för sig eller med det tillägg herr Östberg gjorde, skulle innebära, är det absolut nödvändigt, att kammaren noga undersöker hvad det är motionären åsyftar, ty denna skrifvelse kan ej få någon betydelse för Kungl. Maj:t annat än i belysningen af motionärens hemställan.

Motionären har yrkat, att samhället skall få utan ersättning icke blott, såsom nu är fallet, allmän väg, som ingår i gatumark, utan också annan mark, som afses i 8 och 11 §§, under förutsättning att denna mark genom särskildt aftal upplåtits antingen till allmänt begagnande eller till enskild utfartsväg. Först må vi då se till, hvad 8 och 11 §§ handla om. 8 § handlar om det fall, att stadsplan är fastställd, och talar om erforderlig mark för gator, torg o. s. v. 11 § däremot afser det fall, att ingen stadsplan är fastställd, utan att, såsom den förste ärade talaren också riktigt påpekade, man på förhand vill bestämma vissa stora pulsådor, vissa hufvudgator, och för det ändamålet behöfver mark. Jag vill först hålla mig till detta sista: någon stadsplan är ej fastställd, men öfver den enskilda marken gå vägar, som genom särskildt aftal äro upplåtna till allmänt begagnande eller till utfartsvägar för en eller annan. Det kanske kommer att dröja ytterligare 20, 30, 40 år, innan någon stadsplan kommer att fastställas för detta område, men i alla fall har staden rätt att begära expropriation af denna mark, och det är ju alldeles klart, att staden ögonblickligen kommer att göra detta, ty när stadsplan icke är fastställd, har naturligtvis ägaren, i den mån det särskilda aftalet ej därför lägger hinder i vägen, rättighet att bebygga marken, och staden måste för

att förekomma bebyggande så fort som möjligt göra detta förvärf, begära hos Kungl. Maj:t denna expropriation, hvilken ju blir mycket billig, om motionärens och reservanternas hemställan går igenom, ty det blir en expropriation utan betalning. Detta är väl ändå föga billigt.

Således med afseende å 11 § måste jag säga, att det förefaller mig rent af upprörande, att man där skulle fordra, att jordägaren skulle, utan ersättning, för dessa framtida behof upplåta mark. Och vidare är det en annan egendomlighet med 11 §. Det är nämligen så, att den rätt, som där gifves samhället mot den enskilde, att få denna mark, icke gäller mot kronan, utan det är blott privatpersoner och menigheter, som träffas af denna bestämmelse.

I 8 § återigen är förutsättningen, att stadsplan redan är fastställd. och man vill, att, när det då blir fråga om mark för gator eller torg eller dylikt, som enligt stadsplanen skall finnas, samhället skall få den gratis, om den är enligt särskildt aftal upplåten såsom enskild utfartsväg eller till allmänt begagnande. Ja, där är det naturligtvis mindre att säga mot gratisafståendet än i det fall, som omhandlas i § 11. Åtskilligt kvarstår dock alltid.

Jag vill i detta sammanhang vända mig mot ett uttalande af den förste ärade talaren. Han utgick ifrån, att i ett sådant samhälle, hvarom nu är fråga, en massa tomter voro sålda, hvilkas ägare fingo begagna gatumarken, enär den var upplåten till allmänt begagnande. Så får man stadsplan fastställd, och då skulle samhället vara skyldigt att ögonblickligen lösa denna mark. Så är väl ändå ej fallet. Samhället torde icke utan vidare vara skyldigt att genast lösa denna mark, utan tidpunkten bestämmer samhället själf. Det är endast i den händelse, att för beredande af gator, som bestämts i stadsplanen, man skulle bli förhindrad att bygga angränsande tomter, som staden är skyldig att lösa. Men någon skyldighet utan vidare torde ej finnas. Faktiskt kommer emellertid nog inlösen att oftast äga rum.

Hvad säger den nuvarande lagen i fråga om afståendet af erforderlig gatumark etc.? Jo, den utgår från den allmänna regeln, att hvar och en bör se upp, när han gör juridiska öfverenskommelser. När tomtägarne köpa sina tomter, skola de skaffa sig den juridiska rätt till gatan, som erfordras, och göra de ej det, hafva de ingen sådan rätt. Hvem har rätten? Den har jordägaren, och den hafva in-teckningshafvarne. En ärad talare sade här, att med afseende på in-teckningshafvarne det ej vore så farligt, ty de tänka ej på, att de hafva in-teckningar i gatorna. Därför skulle det ej vara någon risk att relaxera deras in-teckningar utan vidare, sålunda utan att de finge någon ersättning. Detta kan väl svårigen vara riktigt. Så länge rätten finnes, bör den respekteras.

Nu stadgas i stadsplanelagen, att, när samhället behöfver gator och torg, som äro enligt särskilda aftal upplåtna till allmänt begagnande eller till enskilda utfartsvägar, skall vid ersättningens bestämmande af expropriationsnämnd hänsyn tagas just till detta förhållande, att de äro upplåtna till allmänt begagnande eller till enskilda utfartsvägar. På det sättet kommer den hänsyn därtill att tagas, som är i hvarje fall tillbörlig. Ty det är ju alldeles tydligt, att, om mark är

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.*

(Forts.)

Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.

(Forts.)

upplåten till allmänt begagnande t. ex. för visst antal år, det ej bör inverka på köpeskillingen på samma sätt, som om den vore upplåten till allmänt begagnande för alltid. Och att mark ej upplåten till enskild utfartsväg åt någon eller några få, kan ej hafva samma betydelse, som om den upplåtits åt flere, o. s. v. Men den förste bråde talaren invände: det gör ej expropriationsnämnden — den tager ej sådau hänsyn. Det vore mycket tråkigt. Då få vi se till, att ersättnings bestämmande vid expropriation öfverlättes åt myndighet, som mera samvetsgrant och mera öfverensstämmande med lagen fullgör detta uppdrag. Ty jag förmodar, att, om expropriationsnämnderna här i landet verkligen icke följa vår lags föreskrifter, såsom meningen är, utan därför att de utgöra sista och enda instans, sätta sig öfver lagen, göra de det ej blott, när de bestämma dessa ersättningar, utan öfverhufvud taget, och då har man häri ett missförhållande, som gäller ej särskildt stadsplanlagen, utan hela *expropriationsförfarandet*, och då bör man se till, att man kan få expropriationslagen ändrad.

Här har därjämte talats mycket om de stackars samhällena och den rike jordägaren. Jag kan ej hjälpa, att jag fått det intrycket, att man här väl mycket lätt bestämma sig af just denna synpunkt. För öfrigt är det, tror jag, ej alltid så, att jordägarna äro rika, och ej alltid så, att samhällena äro fattiga. För det första är det påpekadt, att den ersättning, som samhället skall gifva till jordägaren, sedermera måste betalas af tomtägarna, och det synes mig ej vara så, som antyddes af en talare, att det är blott de tomtägare, hvilka byggt sina hus, sedan gatumarken blef exproprierad af samhället, som äro skyldiga att betala denna ersättning, utan det är, såvidt jag förstår, lagens mening, att denna ersättning skall betalas af alla tomtägare, så snart gatumarken är exproprierad och upplåten till allmänt begagnande. Hvad tomtägarna särskildt beträffar, undrar jag, om det icke, ifall ett samhälle går framåt, är på det sättet, att äfven tomtvärderna stiga. Det är väl otvifvelaktigt, att dessa, som varit med från början, i allmänhet ej betalt sina tomter så högt, att de icke sedermera skulle ha råd att bidraga till samhällets utgifter för gatumarken. Man må säga, att de vid köpet af tomt bort tänka på att förskaffa sig rätt till gatan, att de varit oförståndiga, som ej gjort det, o. s. v., men öfverhufvud taget får väl hvar och en se upp, och det bör äfven dessa göra. Icke har man rätt att, därför att tomtägarna ej sett upp, beröfva jordägare och inteckningshafvarne den rätt, som de lagligen äga.

Ja, då efter mening den nuvarande lagstiftningen, rätt tolkad, sålunda gifver anledning till, att all den befogenhet, som tomtägarna hafva till gatumarken, blir tillgodosedd vid ersättningssummans bestämmande, kan jag icke förstå, att man behöfver göra någonting annat än möjligtvis, om man icke litar på expropriationsnämnderna, se till, att dessa frågor öfverflyttas till domstolarne.

Slutligen vill jag mot reservationen göra en formell anmärkning. För det första går reservationen utöver motionen i det afseendet, att, då motionen blott afser, att samhället utan ersättning skulle få mark, som enligt särskildt aftal upplåtits till enskild utfartsväg eller till allmänt begagnande, reservationen gäller äfven det fall, då denna

upplåtelse skett utan särskildt aftal. Alltså en utvidgning. Vidare innebär reservationen en inskränkning, som tydligen icke kan vara afsedd, nämligen så till vida, att, under det motionen behandlar icke blott gator, utan äfven torg, allmänna platser etc., reservationen begränsat sig till att endast gälla gatumark. Alltså en begränsning, som otvifvelaktigt från motionärens synpunkt måste anses oberättigad.

Denna lag trädde i kraft förra året, den 1 januari, sedan nu föreliggande fråga varit noga pröfvad af Kungl. Maj:t och af Riksdagens bägge kamrar; denna lag har åtskilliga brister, och erfarenheten kommer nog att tydligt visa, huru man skall kunna råda bot för dessa brister. Under sådana förhållanden torde det väl vara lämpligt att se tiden an, ty jag kan icke tro, att det är herrarnes mening, som förordat denna skrivelse, att den lagstiftning, som skulle gifva samhället en ökad rätt mot jordägaren, skulle gälla med afseende å upplåtelse, som före lagförändringens trädande i kraft hafva skett. Med afseende å alla de samhällen, som redan finnas, där gatu- eller torgmark är upplåten till allmänt begagnande eller till enskilda utfartsvägar, kan det väl icke vara rimligt, att den lagstiftning, som man nu begär, skulle kunna tillämpas på sålunda skedda upplåtelse, och vid sådant förhållande ligger det ej någon fara i dröjsmål, utan man bör först skaffa sig större erfarenhet. Därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Boman: Jag kan vitsorda hvad ett par talare här yttrat, att äfven för de större samhällena denna motion obestriddligen har en stor betydelse. För Göteborg, hvars halfva areal utgöres af en intill för 4 år sedan varande landtsocken, har erfarenheten visat, att ytterst stora svårigheter mött att få gatuförhållandena ordnade. Det var nämligen så, att under den tid, som föregick beslutet om inkorpore-rande af Lundby kommun med Göteborg, ägde där rum en mycket liflig tomtspekulation. Områden inköptes och uppdelades till byggnadstomter — vi kunna antaga t. ex. att ett område uppdelades i 40 tomter — och för att möjliggöra dessas försäljning var uti tomtplanen intagen nödig gatumark. Spekulationen slog bra ut, alla 40 tomterna såldes, och det enda, som ännu återstår osåldt, är den ursprunglige spekulantens, hvilken har kvar äganderätten till gatumarken. Huru skall kommunen nu komma i besittning af denna mark? Dessa enskilda tomtägare äro visserligen tryggade i sin rätt att begagna gatumarken såsom sådan, men huru skall kommunen komma i besittning af denna? Jo, svarar man, genom expropriation. Ja, jag säger som den förste talaren, att det nog är meningen att det allmänna skall vara betryggadt genom expropriationsrätten med dess bestämmelse om hänsyns tagande till markens upplåtelse såsom gatumark, men redan det att en löseskilling förutsattes synes mig vara ett misstag i sådant fall som detta. Ty för en mark, som för innehafvaren eller ägaren omöjlig kan lämna någon som helst inkomst, då den är för beständigt upplåten såsom gatumark, bör ej betalas lösen.

Jag skall be att få instämma uti den afgifna reservationen med den formulering som är föreslagen af herr Östberg.

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)*

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)*

Herr von Friesen: En talare har frågat, om någonting inträffat sedan den tid, då Kungl. Maj:t och Riksdagen antogo denna lag. Ja, folk har fått veta hvad lagen innehåller, det är hvad som inträffat. Det är visserligen sant, att Kungl. Maj:t och Riksdagen visste hvad lagen innehöll, men de som råkat ut för lagen visste ej alltid på förhand hvad den innehöll och när de visste det, hafva de för öfrigt i många fall protesterat mot förslaget. Samme talare frågade, huruvida, om det här blefve en sådan ändring, att jordägaren ej finge någon ersättning, han då skulle komma att kostnadsfritt upplåta marken. Ja, i samhällen som härefter komma att grundas, i dem är nog ingen fara. Är det så, att jordägaren låtit uppgöra stadsplan och ej upplåtit gatumark, veta ju tomtköparne detta och kunna rätta sig därefter.

Lagutskottets ordförande sade, att ifrågavarande små samhällen äro så lifliga och vilja göra sig så gällande. Ja, men jag betonade uttryckligen, att det ej blott varit de små utan äfven de något större, mera tröga samhällena som här rört på sig, och då de oaktadt sin tröghet det gjort, torde detta väl visa, att här är fråga om något af behovet verkligen påkalladt.

Vidare uppehöll sig lagutskottets ordförande mycket vid 11 § och utmålade huru det skulle gå, om jordägaren vid tillämpning af denna skulle upplåta mark utan ersättning, som han sade. Ja, men endast sådan mark som han förut upplåtit; har han förut upplåtit mark utan ersättning, så skedde honom väl ej orätt, om han framdeles också komme att kostnadsfritt upplåta den.

Vidare nämnde han, att samhället ej skulle vara skyldigt lösa marken förrän samhället själf vill. Jo, när marken toges i anspråk, d. v. s. genast efter stadsplanens fastställande, eftersom ifrågavarande gator redan hafva blifvit bebyggda och dagligen användas. Detta ha samhällena insett och därför på många ställen dragit sig för att uppgöra stadsplan, ehuru de varit skyldiga därtill; detta har åter haft till följd att Konungens befallningshafvande utfärdat byggnadsförbud inom en mängd samhällen. Nu vill jag till Konungens befallningshafvandes berömmelse dock säga, att när Konungens befallningshafvande af nämnda grund utfärdat byggnadsförbud på sätt de varit skyldiga att göra, hafva de varit frikostiga med dispenser. Men detta är ju ej något normalt förhållande, det måste man erkänna.

Så sökte utskottets ärade ordförande vinna kammarens öra genom att tala om att här ordats så mycket om dessa små fattiga samhällen och om de rika jordägarna. För min del har jag äfven omnämmt de rikare samhällena, om jag också visserligen talat om jordägare, och jag har framhållit, att den jordägare jag talade om handlat fullt lojalt och varit i sin fulla rätt.

Så nämnde lagutskottets ordförande vidare, att hvar och en får se upp, när han ingår en öfverenskommelse, och får skylla sig själf, om han försummar den saken. Men jag frågar, huruvida ej i det exempel jag anförde tomtköparna fullständigt haft ögonen öppna. Den punkt, som är intagen i det af mig omnämnda gåfvobrevet, har följande lydelse: »Skall ägarne af intill förut omförmålta gator och allmänna platser belägna tomter, för all framtid, okvaldt och obehindradt, dock utan något onödigt förfång för andra, äga rättighet såväl till

fri och obehindrad samfärdsel å ifrågakvarande gator och allmänna platser som ock att för öfrigt begagna meranämnda gator till att nedlägga ledningar för kloaker, vatten och gas samt därå verkställa nödiga vägförbättringar, allt utan att trafiken och den ordning, som vederbör, mer och längre tid än oundgängliga behofvet kräffer, störes eller samfärdseln försvåras, och skall denna punkt, som i sig icke innehåller någon slags förbindelse för jordägaren att å gatorna göra någon slags påkostning, till förmån för alla dem, som nu och framdeles bygga och bo å egendom eller å från denna egendom nu skedda och framdeles skeende afsöndringar, uti inteckningsprotokollet intagas såsom ett för all framtid gällande servitutsaftal.»

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)*

Kunde de få bättre trygghet och hafva ej de tomtspekulanter sett upp, hvilka här köpte tomter? Jo, men den som icke har sett upp, det är stadsplanelagen, ty den liksom säger till tomtägarne: det är visserligen sant, att ni fått det där utan ersättning, men ni skall betala. Det är således stadsplanelagen som ålagt dem betala, ehuru enligt öfverenskommelsen de ej varit därtill skyldiga. Tomtägarna hafva således, som sagdt, nog sett upp, men det är stadsplanelagen som ej sett upp.

Nu nämnde också utskottets ordförande, att ändringar jämväl kunde behövas i andra delar af stadsplanelagen. Ja, men i det här berörda hänseendet äro bestämmelserna särskildt svårtolkade och de hafva gifvit anledning till många olika uttydningar. Sannerligen man finge lägga expropriationsnämnderna till last, om de skulle komma att begå misstag. Jag tror att här om någonsin erfordras förtydliganden, så att det blir klart för expropriationsnämnderna, hvad de hafva att rätta sig efter. Här är ock fara i dröjsmål.

Jag ber att få instämma i det af herr Johan Östberg gjorda yrkandet.

Herr Östberg, Johan: Jag begärde ordet med anledning af hvad lagutskottets ordförande här yttrat. Det är redan bemött i visst afseende, då här påvisats, att här endast är fråga om ersättning för mark, som redan har upplåtits till vägar och dylikt. Om således en stad drager ut eller vill draga ut stora utfartsleder öfver annans mark och dessa trafikleder icke gå öfver mark, som redan upplåtits till vägar, utan gå öfver åker, äng och skog, skall ersättning lämnas. Det är nu blott fråga om, huruvida mark, som redan är begagnad som väg, skall fortfarande kostnadsfritt få nyttjas som väg eller i hvarje fall, om betalning härför skall erläggas, och godtgörelsen bör inskränkas till lägre belopp än enligt nu gällande bestämmelser kan blifva fallet.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på, då lagutskottets ordförande säger, att alla, som redan byggt vid utfartsväg eller gata, få betala gatan, om samhället löser in den, att det dock står i stadsplanelagen, att »ersättning för gatemark skall af tomtägaren utgifvas, då efter stadsplans fastställande nybyggnad blifvit å tomten uppförd, dock ej innan gatan upplåtits för allmänt begagnande». Således gäller befrielsen från ersättning den som redan har bebyggt tomten och det äs endast vid nybyggnad som ersättning skall lämnas.

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.
(Forts.)*

Här är icke fråga om fattiga samhällen å ena sidan och rika jordägare å den andra eller tvärtom, utan här är endast i hufvudsak fråga därom, huruvida väg skall, på sätt och vis, betalas två gånger. I regeln är det så, att vid tomtköp priset redan blifvit satt med hänsyn till befintliga vägar. Skall nu därutöfver samhället, som nödgas öfvertaga vägens underhåll för framtiden, dessutom tvingas betala gatumarcken ännu en gång? Det är detta saken gäller. Denna oegentlighet har redan den nuvarande lagstiftningen velat komma ifrån genom den bestämmelsen, att expropriationsnämnden skall taga behörig hänsyn härtill vid prisets bestämmande, men *huru* skall denna hänsyn tagas, då lagen ej säger någonting därom? Jag tror att hvilken som helst af oss, som suttie i en expropriationsnämnd, skulle ha mycket svårt att utan vidare regler säga, hvilken hänsyn skall tagas. I hvarje fall innebär den nu gällande lagen, att man blir skyldig betala ersättning äfven då det är uppenbart att ersättning ej borde utgå.

Nu säger ordföranden i lagutskottet, att den af herr Widén med flere afgifna reservationen, till hvilken jag tillätit mig yrka bifall med vissa ändringar, går utöfver motionens ram. Ja, så till vida, att man i reservationen inbegriper äfven vägar, som upplåtits utan uttryckliga aftal.

Man menar att enhvar får själf se upp och gör man ej det, får man skylla sig själf. Detta må i allmänhet vara riktigt, men här är det i allmänhet väl så, att de, som i hithörande fall köpa tomter, göra det på god tro och de tänka ej annat än att där ligger vägen och den får väl begagnas. Ofta hafva de icke ägnat en tanke åt, att i kontraktet borde förbehållas att vägen skall vara kvar, den saken har förefallit dem såsom ett axiom, och här är det i regel fråga om de små i samhället, hvilkas intressen man ju i detta fall bör på allt sätt i lagstiftningsväg söka skydda.

Jag tror att om också reservationen i viss mån går utöfver motionens ram, har den i allt fall hållit sig inom motionens syfte. Med motionären vilja vi utgå ifrån eller åtminstone undersöka, huruvida icke mark, som redan är väg, skall kunna tillfalla samhället gratis eller om i allt fall icke ersättning skall kunna lämnas efter mera bestämda regler i sådant afseende, regler, som gifva vid handen, att priset får reduceras inom vissa gränser — jag har tillätit mig föreslå hälften af hvad som gäller för angränsande mark — ty såsom det nu är, är expropriationsnämnden lämnad utan all anvisning eller ledning.

Jag har af hvad här framkommit icke kunnat känna mig öfvertygad, att icke kammaren gör rätt och klokt uti att bifalla den af herrar reservanter gjorda framställning, till hvilken jag med den af mig föreslagna formuleringen ber att fortfarande få yrka bifall.

Herr Trygger: Jag ber att få göra en rättelse i mitt förra yttrande. Jag framställde saken så som om äfven ägare till byggnad, som funnes vid gata, som staden förvärfvat, skulle vara skyldig gifva staden ersättning, och detta var felaktigt. Herr v. Friesen hade rätt då han nämnde att dylik ersättningsskyldighet gäller endast i afseende å nybyggnad.

Men i själfva saken är jag fortfarande icke öfvertygad om riktig-

heten af hvad man här velat göra gällande. Det talas så mycket om god tro och misstag af dem, som icke tänkt sig för, men jag frågar, hvem hjälper oss i andra fall, när vi ej tänka oss för i affärer; vi få nog då sitta själfva emellan. Jag vill taga ett exempel. Jag går i den tron, att t. ex. aftal om fastighetsköp kan göras muntligen i tvenne vittnens närvaro, och jag gör upp ett sådant aftal med en person och betalar honom halfva köpeskillingen. Sedermera visar det sig, att jag misstagit mig, då det ju enligt svensk rätt gäller att aftal om öfverlåtelse af äganderätt till fast egendom icke lagligen kan göras utan den skriftliga formen. Men är det någon som då säger: det är mycket synd om mannen, han var i god tro, han trodde att muntligt aftal gällde, låt oss hjälpa honom genom lagstiftning. På samma sätt här, den som ingår öfverenskommelser vid tomtköp får också tänka på att skaffa sig tryggande säkerheter i afseende å vägar och dylikt och han får ej låta sig nöja med att ägaren blott säger muntligen: ni får begagna det och det. Köparen måste skaffa sig skriftligt bevis på sin rätt och se till att han får aftalet in-tecknad.

Nu talade emellertid herr von Friesen om ett fall, där tomtköparen iakttagit all försiktighet som rimligtvis kunde ifrågakomma. Såvidt jag fattade honom rätt, hade köparen i själfva verket till gatumarken i fråga förbehållit sig all rätt, som staden sedermera genom expropriation kunde komma att få. Då hade han ju gjort allt hvad han skulle göra. Ja, men då säger jag, att den expropriationsnämnd, som sedermera, då ersättningen till jordägaren skall bestämmas, i detta fall gifver annat än en minimal ersättning, kan ej anses vara i god tro; ty lagen säger ju uttryckligen, att det skall tagas hänsyn till dessa förhållanden vid expropriationsprisets bestämmande. Om expropriationsnämnden ej gör detta, är det ej lagens fel utan nämndens. Jag tror således icke, att det förefinnes något tvingande skäl till lagändring uti föreslagen riktning, och kan således icke afstå från att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Geijer: Endast några få ord till förklaring af mitt yttrande för en stund sedan, då frågan gällde relaxering af in-teckningar, som till äfventyrs finnas i områden af ifrågavarande beskaffenhet, och härtill har jag funnit mig föranlåten med anledning af ett yttrande som lagutskottets ordförande nyss fällde. Det har ej varit min mening — och har det blifvit så uppfattadt har jag illa uttryckt mig — att jag skulle vilja förordna en rättsuppfattning, som kunde så att säga medgifva rätt att exproprieras en panträtt till och med utan att lämna vederlag. Det skulle förefalla mig orimligt att slä in på den vägen. Jag hänvisade till att man inom den moderna rättsdoktrinen lyckats finna en form för relaxering i afsöndringar af stamhemmanets in-teckningar och afsåg härmed att framhålla, att detta nya institut, som ingalunda innebär en dylik konsekvens, torde kunna med fördel användas på ifrågavarande förhållanden. Mitt syfte var att visa, att i vissa fall den materiella betydelsen af panträtten kan vara skäligen obetydlig, en omständighet som kunde göra förfarandet till och med lättare än då det gäller relaxering af in-teckningar i afsöndringar.

*Om viss
ändring af
lagen ang.
stadsplan
m. m.,
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Östberg, Johan*, att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och bifalla den vid utlåtandet fogade reservation med den ändring, att näst efter orden »utan ersättning» insattes orden: »eller på mindre betungande villkor än enligt nu gällande bestämmelser kan blifva fallet».

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande
n:o 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslås utskottets hemställan och bifalles den vid utlåtandet fogade reservation med den af herr *Johan Östberg* föreslagna ändring.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 37.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet,

n:o 48, i anledning af Kungl. Majts proposition angående afskrifning i kronoräkenskaperna af kronans fordran på grundränta för Trysunda fiskehamn i Nätra socken af Västernorrlands län,

n:o 49, i anledning af Kungl. Majts proposition angående försäljning af mark från komministerbostället 1 mantal krono Käfsjö n:o 3 i Käfsjö socken,

n:o 50, i anledning af Kungl. Majts proposition angående öfverlåtelse till Kristinehamns stad af viss kyrkoherden i Kristinehamns pastorat på lön anslagen jord,

n:o 51, i anledning af Kungl. Majts proposition angående anvisande af medel för beredande af hyresersättning åt boställshafvare i för detta Indebetouska huset,

n:o 52, i anledning af Kungl. Majts proposition angående befrielse för förre lokomotivföraren M. J. Andersson Temén att gälda visst honom till utgifvande ådömdt ersättningsbelopp,

n:o 53, i anledning af Kungl. Majts proposition angående försälj-

ning af en till förra militiebostället Norra Trättelanda i Göteborgs och Bohus län hörande lägenhet,

n:o 54, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till staden Göteborg af en inom säteriet Sannegårdens ägor å stadens område belägen, kronan tillhörig färjplats, kallad Sörhallen, jämte tillhörande väg,

n:o 55, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Stora Ryland n:o 1 i Göteborgs och Bohus län,

n:o 56, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Emmitslöf n:is 1 och 2 i Kristianstads län,

n:o 57, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Bjuf n:o 3 i Malmöhus län,

n:o 58, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Erikstorp n:is 2 och 3 i Kristianstads län,

n:o 59, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett område från förra sergeantsbostället Virrestad n:is 4 och 7 i Kristianstads län,

n:o 60, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter perukmakaren John Schwartz från Malmö,

n:o 61, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter kusken Anders Nilsson från Boxholms säteri i Ekeby socken,

n:o 62, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra landtmätarbostället Balsby n:o 23 i Kristianstads län,

n:o 63, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Råby n:o 11 i Kristianstads län,

n:o 64, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af områden från förra militiebostället Södra Lökaröd n:o 1 i Kristianstads län,

n:o 65, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra länsmansbostället Mada Östergård n:o 1 i Jönköpings län,

n:o 66, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra militiebostället Allerum n:o 9 i Malmöhus län,

n:o 67, i anledning af väckt motion om utsträckning till 1912 års utgång af den genom förordningen den 11 september 1885 bestämda inflösen af skattefråseräntor, och

n:o 68, angående remitterande till annat utskott af väckt motion om ändring i § 1 af gällande bestämmelser angående anslag till högre folkskolor m. m.;

bankoutskottets memorial n:o 6, angående inköp af tomt och om anslag för uppförande af byggnad för riksbanken, posten och telegrafn i Växjö;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 29, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anbillan om förslag till lag angående obligatorisk kontroll å beredda kraftfodermedel m. m.,

n:o 30, i anledning af väckt motion om förtydligande i angifvet afseende af förordningen om utvidgad näringsfrihet, och

n:o 31, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 33 § i förordningen angående försäljning af vin och öl; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 4, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen i fråga om åtgärder för folkuppfostringsväsendets utveckling i mera praktisk riktning, och

n:o 5, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om anordnande af landtbrukshögskoleundervisning.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående ytterligare bidrag till bestridande af kostnaderna för den elfte internationella geologiska kongressens hållande i Stockholm år 1910;

2:o) angående pension åt skrifbiträdet Maria Alexandra Söderberg; och

3:o) angående rätt för Kungl. Maj:t att för inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark äfvensom till inlösen af ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarne disponera köpeskillingarna för vissa kronoegendomar.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer, lag om ändrad lydelse af 1 § i kungl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 och lag om ändrad lydelse af 2 och 28 §§ i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn den 13 juni 1902; och

2:o) med förslag till lag angående naturminnesmärkens fredande, lag angående nationalparker och lag innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 31, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af kronans andelar i byallmanningen Tån i Skaraborgs län;

n:o 32, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två till kronolägenheten Vallaslätten n:o 1 i Östergötlands län hörande lägenheter;

n:o 33, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två till förra kompanichefsbostället Rangtorp n:o 1 i Skaraborgs län hörande lägenheter;

n:o 34, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två lägenheter från förra skogvaktarbostället $\frac{5}{8}$ mantal Led n:o 2 Arvid Ersgård i Skaraborgs län;

n:o 35, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två torp samt två andra områden från förra majorsbostället Upplanda n:is 1, 4 och 5 i Jönköpings län;

n:o 36, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af tre till förra löjtnantsbostället Harby n:o 1 i Stockholms län hörande lägenheter;

n:o 37, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa till förra kompanichefsbostället 1 mantal Hornstäfve n:o 3 Prästgården med utjorden Långlöten i Östergötlands län hörande lägenheter;

n:o 38, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från förra hospitalsegendomen Kolstad i Östergötlands län;

n:o 39, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett till förra öfverstebostället Orreholmen i Skaraborgs län hörande hemman Blackorna n:o 1;

n:o 40, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af fem lägenheter från förra majorsbostället Järrestad n:is 5, 7 och 23 i Kristianstads län;

n:o 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af tvenne områden från förra hospitalshemmanet Köpetorp n:o 1 i Östergötlands län;

n:o 42, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Gladsax n:o 21 i Kristianstads län;

n:o 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af mark från Laholms kungsladugård i Hallands län; samt

n:o 44, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Norr Salbo n:o 5 i Västmanlands län.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 4,16 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
